Προς μια μαρξιστική προσέγγιση του κυπριακού προβλήματος σήμερα (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε τον Φεβρουάριο του 2020 από το Πλατύπους Λευκωσίας.

Περιεχόμενο

Προς μια μαρξιστική προσέγγιση του κυπριακού προβλήματος σήμερα

Φειδίας Χριστοδουλίδης

Παρά την παραγωγή αρκετών σε γενικές γραμμές αριστερών αναλύσεων και τοποθετήσεων για το λεγόμενο Κυπριακό πρόβλημα τα τελευταία χρόνια, μια Μαρξιστική προσέγγιση του προβλήματος απουσιάζει. Η Ελληνοκυπριακή αριστερά προσεγγίζει το Κυπριακό σχεδόν εξ'ολοκλήρου είτε από φιλελεύθερη είτε από εθνικιστική σκοπιά, όντας ουραγός της ενδοαστικής διαμάχης για το ζήτημα μεταξύ φιλελεύθερων και εθνικιστών. Η μεγάλη πλειοψηφία της αριστεράς ανήκει στη φιλελεύθερη πλευρά της διαμάχης, υποστηρίζοντας Διζωνική Δικοινοτική Ομοσπονδία (ΔΔΟ) σαν τη καλύτερη δυνατή λύση στο πρόβλημα. Η ΔΔΟ παρουσιάζεται σαν αναγκαία προϋπόθεση για εθνική ειρήνη στο νησί, και κάποιες φόρες επίσης σαν αναγκαία προϋπόθεση για μελλοντική διεξαγωγή ταξικού αγώνα. (Η δεύτερη είναι η στάση μερικών ακροαριστερών ομάδων όπως του Αντίφα Lefkosa, της Συσπείρωσης Ατάκτων και της ομάδας Στάσις.) Στην εθνικιστική πλευρά της διαμάχης βρίσκουμε τους Ελληνοκύπριους υποστηρικτές του ΚΚΕ, μαζί με λιγοστούς πρώην αναρχικούς. Το ΚΚΕ απορρίπτει τη ΔΔΟ, θεωρώντας τη μια λύση που πηγάζει από και εξυπηρετεί το νατοϊκό ιμπεριαλισμό των ΗΠΑ, Ηνωμένου Βασιλείου και Τουρκίας. Αντί της ΔΔΟ υποστήριζει ενιαίο Κυπριακό κράτος.

Καμιά πλευρά της διαμάχης δεν είναι Μαρξιστική, παρά κάποιους ισχυρισμούς για το αντίθετο. Ιδιαίτερα οι υποστηρικτές του ΚΚΕ ισχυρίζονται πως είναι ορθόδοξοι Μαρξιστές που βασίζουν την ανάλυσή τους για το Κυπριακό πρόβλημα στο Μαρξισμό, αλλά είναι απλά Σταλινικοί που παραποιούν το Μαρξισμό για να δικαιολογήσουν τον ασυνείδητο Ελληνικό εθνικισμό τους. Η ελαχιστοποίησή τους της ευθύνης της Ελλάδας και της Ελληνοκυπριακής κοινότητας για το πρόβλημα είναι ενδεικτική. Δεδομένου ότι ο εθνικισμός τους έρχεται ξεκάθαρα σε αντίφαση με το Μαρξιστικό προλεταριακό διεθνισμό, δεν θα εξετάσω την προσέγγιση τους για το Κυπριακό σε αυτό το κείμενο: η προσέγγισή τους είναι ξεκάθαρα μη-Μαρξιστική. Στη φιλελεύθερη πλευρά της διαμάχης, μόνο μια οργάνωση, το Στάσις, προσπάθησε να βασίσει άμεσα πάνω στο Μαρξισμό την υποστήριξη της για ΔΔΟ. Παρακάτω αντικρούω την ανάλυσή του Στάσις, και επίσης εξετάζω κάποιες από τις πιο σημαντικές πρόσφατες αριστερές και ακροαριστερές αναλύσεις.

Ο στόχος μου εδώ είναι να ταυτοποιήσω το Μαρξιστικό πλαίσιο για εξέταση εθνικών ζητημάτων και να κάνω μια αρχή στην εφαρμογή αυτού του πλαισίου στο λεγόμενο Κυπριακό πρόβλημα. Πρώτα εξετάζω τη Μαρξιστική προσέγγιση στο εθνικό ζήτημα όπως διαμορφώθηκε ιστορικά από τους

νεαρούς Μαρξ και Ένγκελς μέχρι τη Δεύτερη Διεθνή και το Λένιν. Είναι απαραίτητο να δούμε τη Μαρξιστική προσέγγιση εξελικτικά και ιστορικά καθώς δεν υπάρχει μία και μόνο Μαρξιστική θέση που ισχύει για όλα τα εθνικά ζητήματα παντού και πάντοτε. Αντ'αυτού, υπάρχει μια βασική αρχή που καθορίζει τη Μαρξιστική θέση σε κάθε επιμέρους εθνικό ζήτημα σε κάθε επιμέρους ιστορική συγκυρία. Αυτή η αρχή είναι η Μαρξιστική δέσμευση στο στόχο της παγκόσμιας προλεταριακής επανάστασης. Ουσιαστικά, σε κάθε εθνικό ζήτημα οι Μαρξιστές υιοθετούν τη θέση που συνεισφέρει περισσότερο στον επαναστατικό στόχο. Η Μαρξιστική προσέγγιση στο εθνικό ζήτημα είναι συνεπώς πρώτιστα στρατηγική προσέγγιση· οι επιμέρους θέσεις που υιοθετόνται πηγάζουν όλες από τον πρωταρχικό επαναστατικό στόχο.

Έπειτα εφαρμόζω τα συμπεράσματά μου από την παραπάνω ανάλυση στο Κυπριακό πρόβλημα. Δεν θα εξετάσω το Κυπριακό σε βάθος, ούτε θα εξετάσω πως διαμορφώθηκε ιστορικά σαν πρόβλημα. Θα περιοριστώ σε μερικά γενικά σημεία για τη φύση του προβλήματος σήμερα, τη σχέση του με την Αριστερά και τα καθήκοντά που μας καλεί να αναλάβουμε. Αυτά τα σημεία προορίζονται για προσανατολισμό οποιασδήποτε μελλοντικής μαρξιστικής προσέγγισης στο πρόβλημα. Ωφείλω να σημειώσω εδώ πως το κείμενό μου χρωστάει πολλά στο εξαιρετικό κείμενο της Σπαρτακιστικής Λίγκας «Το Εθνικό Ζήτημα στο Μαρξιστικό Κίνημα, 1848-1914».

1. **Οι Μαρξ και Ένγκελς για το Εθνικό Ζήτημα**

Η πιο πρώϊμη θέση των Μαρξ και Ένγκελς για το εθνικό ζήτημα εκφράστηκε στο πλαίσιο των επαναστάσεων του 1848 σε σχέση με το στόχο επίτευξης Ευρωπαϊκών αστικοδημοκρατικών επαναστάσεων. Τη συγκεκριμένη περίοδο οι Μαρξ-Ένγκελς υποστήριζαν πως τα προηγμένα Ευρωπαϊκά κράτη χρειάζονταν να υποστούν αστικο-δημοκρατική επανάσταση σαν προϋπόθεση για τη μελλοντική σοσιαλιστική επανάσταση. Ήθελαν τους αστούς δημοκράτες να αναλάβουν την εξουσία από την αντιδραστική αριστοκρατία της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και να ιδρύσουν αστικές δημοκρατίες.

Η αντίληψή τους περί αναγκαιότητας αστικοδημοκρατικών επαναστάσεων για το σοσιαλιστικό αίτημα ήταν η γενική αρχή που κατηύθυνε τις επιμέρους θέσεις των Μαρξ και Ένγεκλς για τα εθνικά ζητήματα σε Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Οι Μαρξ και Ένγκελς δεν ενστερνίζονταν καμιά αφηρημένη καθολική αρχή για την εθνική αυτοδιάθεση των λαών· οι θέσεις τους για αυτό το ζήτημα ήταν στρατηγικής φύσεως. Αυτό που τους ενδιέφερε ήταν να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για παγκόσμια σοσιαλιστική επανάσταση, και θεωρούσαν πως η βασική τέτοια προϋπόθεση που ήταν επιτεύξιμη στις επανάστασεις του 1848 ήταν μια αστικοδημοκρατική Ευρώπη. Οι θέσεις τους για τα διάφορα εθνικά ζητήματα της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης απέρρεαν από το στόχο της αστικοδημοκρατικής Ευρώπης. Θεωρούσαν πως κάποια Ευρωπαϊκά έθνη ήταν πιο προοδευτικά από άλλα, και ότι μόνο τα προοδευτικά έθνη, δηλαδή, αυτά που είχαν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν αστικοδημοκρατικά κράτη, άξιζαν υποστήριξης στον αγώνα τους για αυτοδιάθεση. Αυτά τα έθνη ήταν οι Γερμανοί, οι Πολωνοί και οι Ούγγροι, τα μόνα έθνη με σημαντικούς αστικούς πληθυσμούς στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Οι υπόλοιποι Σλαβικοί λαοί ήταν σχεδόν εξ'ολοκλήρου αγροτικά έθνη που θεωρούνταν υπερβολικά υποανάπτυκτα για τη διαμόρφωση αστικοδημοκρατικών απαιτήσεων. Οι Μαρξ και Ένγκελς υποστήριζαν έτσι τη δημιουργία τριών αστικών δημοκρατικών κρατών, μιας Μεγάλης Γερμανίας, μιας Μεγάλης Πολωνίας και μιας Μεγάλης Ουγγαρίας, όπου οι υπόλοιποι Σλάβοι αναμένονταν να αφομοιώθουν πολιτιστικά. Συνεπώς οι Μαρξ και Ένγκελς δεν υποστήριξαν τους εθνικούς αγώνες των Σλάβων στην Αυστροουγγρική αυτοκρατορία, και διαφώνησαν με την αφηρήμενη υποστήριξη του Μπακούνιν για αυτοδιάθεση όλων των λαών ανεξαιρέτως. Η τσαρική Ρωσία θεωρείτο επίσης υπερβολικά υποανάπτυκτη και αντιδραστική για μια αστικοδημοκρατική επανάσταση, με τους Μαρξ και Ένγκελς να υποστηρίζουν μια ανεξάρτητη Πολωνία ακριβώς ως προπύργιο έναντι της Ρωσίας.[1]

Δεν επιθυμώ να κρίνω την ορθότητα των εμπειρικών συμπερασμάτων του Μαρξ και του Ένγκελς σχετικά με την προοδευτικότητα ή την καθυστέρηση των διαφόρων ευρωπαϊκών εθνών/εθνικοτήτων το 1848. Αρκεί να πούμε ότι η θέση ότι υπάρχουν πιο προοδευτικές και πιο καθυστερημένες εθνικότητες εγκαταλείφθηκε αργότερα από τον μαρξισμό, και πολύ σωστά: δεν έχει σήμερα νόημα να μιλάμε για προοδευτικές και αντιδραστικές εθνότητες/ έθνη.

Μετά την αποτυχία των επαναστάσεων του 1848, ο Μαρξ και ο Ένγκελς έδωσαν μεγάλη έμφαση στην ανάγκη ευρωπαϊκής οικονομικής ανάπτυξης, και πάλι ως θεμελιώδη προϋπόθεση για την ευρωπαϊκή και παγκόσμια σοσιαλιστική επανάσταση. Θεώρησαν ότι η αποτυχία των επαναστάσεων οφειλόταν στην οικονομική καθυστέρηση της ηπειρωτικής Ευρώπης, μιας καθυστέρησης που ρύθμιζε την ανάπτυξη του προλεταριάτου ως τάξη. Μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη, δηλ. η πρόοδος και η ωρίμανση του καπιταλισμού, συνεπαγόταν για αυτούς ένα μεγαλύτερο, ισχυρότερο και πιο ώριμο προλεταριάτο. Έτσι, υποστήριζαν την εν λόγω ανάπτυξη. Δεδομένου ότι πίστευαν επίσης ότι η ενοποίηση της Γερμανίας και της Ιταλίας θα επιτάχυνε σημαντικά την οικονομική ανάπτυξη, υποστήριξαν και αυτές τις ενοποιήσεις. Θεωρούσαν ότι μια ενωμένη Γερμανία θα έδινε τεράστια ώθηση στην οικονομική ανάπτυξη της Ευρώπης και θα παρήγαγε το πιο προηγμένο εργατικό κίνημα στην Ευρώπη. Εκ των υστέρων, είχαν δίκιο, όπως απόδειξε η ανάπτυξη του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Γερμανίας (SPD). Συνέχισαν επίσης να υποστηρίζουν την αφομοίωση όλων των «καθυστερημένων» εθνικοτήτων στα «προοδευτικά» έθνη της Αγγλίας, της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Πολωνίας και της Ουγγαρίας.

Ο Μαρξ άρχισε να απομακρύνεται από την άποψή του σχετικά με την αφομοίωση στα τέλη του 1860, στο πλαίσιο του ιρλανδικού ζητήματος. Ενώ πρώτα υποστήριζε την αφομοίωση των Ιρλανδών στη Βρετανία, στα τέλη της δεκαετίας του 1860 άλλαξε γνώμη και άρχισε να υποστηρίζει την ιρλανδική ανεξαρτησία. Ο λόγος αυτής της αλλαγής είναι ότι ο Μαρξ συμπέρανε ότι η ύπαρξη ιρλανδικού προλεταριάτου στη Βρετανία ήταν υπεύθυνη για την κατά τα άλλα ανεξήγητη πολιτική καθυστέρηση του οικονομικά και οργανωτικά προχωρημένου βρετανικού προλεταριάτου. Η Βρετανία ήταν η πιο οικονομικά και πολιτικά προηγμένη χώρα στην Ευρώπη, όμως το προλεταριάτο της υστερούσε σε σχέση με το ηπειρωτικό προλεταριάτο. Ο Μαρξ έφτασε να πιστεύει ότι αυτό οφειλόταν στη διαίρεση του βρετανικού προλεταριάτου σε αγγλικό και ιρλανδικό. Αυτή η συνύπαρξη ήταν ανταγωνιστική και ενίσχυε τον αγγλικό και ιρλανδικό εθνικισμό, οδηγώντας τους άγγλους και ιρλανδούς προλετάριους στην ταύτιση με τις αστικές τους τάξεις αντί στην ανάπτυξη της ταξικής τους συνείδησης. Όπως έγραψε ο Μαρξ το 1870 σε μια επιστολή του προς τους S. Meyer και A. Vogt: "Αυτός **ο ανταγωνισμός είναι το μυστικό της ανικανότητας της αγγλικής εργατικής τάξης**, παρά την οργάνωση της. Είναι το μυστικό με το οποίο η καπιταλιστική τάξη διατηρεί τη δύναμή της»[2] (μετάφραση δική μου)[3]. Ο Μαρξ υποστήριξε την ιρλανδική ανεξαρτησία ως τρόπο διαχωρισμού του αγγλικού από το ιρλανδικό προλεταριάτο, εξαλείφοντας τον ανταγωνισμό τους. Έφτασε να θεωρεί το φυσικό διαχωρισμό των δύο προλεταριάτων προϋπόθεση για την πολιτική τους ενότητα.

Ο Μαρξ και ο Ένγκελς εγκατέλειψαν την αφομοιωτική τους θέση κατά τις τελευταίες δεκαετίες της ζωής τους. Στα τέλη της δεκαετίας του 1870 άρχισαν να πιστεύουν στη δυνατότητα μιας ριζοσπαστικής δημοκρατικής επανάστασης στη Ρωσία και μάλιστα θεώρησαν ότι η επανάσταση αυτή θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως εφαλτήριο για προλεταριακή επανάσταση στη Δύση.[4] Αυτή η δυνατότητα μείωσε σημαντικά τη σημασία της πολωνικής ανεξαρτησίας στα μάτια τους. Ο Ένγκελς εξακολουθούσε να υποστηρίζει την πολωνική ανεξαρτησία, αλλά όχι ως προπύργιο στην Τσαρική αντίδραση. Αντίθετα, υποστήριζε ότι η εθνική ανεξαρτησία ήταν απαραίτητη για την ανάπτυξη της ταξικής πάλης σε οποιοδήποτε «προοδευτικό» έθνος όπως η Πολωνία. Όπως έγραψε: «Είναι ιστορικά αδύνατο για έναν σπουδαίο λαό να συζητήσει σοβαρά εσωτερικά προβλήματα οποιουδήποτε είδους, ώσπου στερείται εθνικής ανεξαρτησίας …. Εφόσον η Πολωνία είναι χωρισμένη και υποδουλωμένη, ούτε ένα ισχυρό σοσιαλιστικό κόμμα δεν μπορεί να αναπτυχθεί στην ίδια τη χώρα, ούτε μπορεί να

προκύψει πραγματική διεθνής επαφή μεταξύ των προλεταριακών κομμάτων στη Γερμανία κλπ., με άλλους εκτός από μετανάστες Πολωνούς…. Η διεθνής κίνηση του προλεταριάτου είναι δυνατή μόνο ανάμεσα σε ανεξάρτητα έθνη». Όπως πάντα, το κριτήριο για τη θεμιτότητα εθνικής ανεξαρτησίας είναι το κατά πόσο η ανεξαρτησία διευκολύνει τη σοσιαλιστική επανάσταση. Ταυτόχρονα, ο Γαλλο-Πρωσικός πόλεμος είδε την ενοποίηση της Γερμανίας αλλά χωρίς την Αυστρία, αφήνοντας ανοιχτό το ζήτημα του τι πρέπει να γίνει με την πολυεθνική Αυστροουγγρική αυτοκρατορία. Ο Ένγκελς έγινε πιο ανοικτός προς τη σλαβική αυτοδιάθεση στο τέλος της ζωής του, με την προϋπόθεση ότι θα συμβεί μόνο μετά την πτώση του τσαρισμού, ώστε να μην την εκμεταλλευτεί μια αντιδραστική τσαρική Ρωσία.[5]

Όπως είναι σαφές από τα παραπάνω, οι Μαρξ και Ένγκελς προσέγγιζαν το εθνικό ζήτημα πάντα στρατηγικά και όχι ως ζήτημα αρχής. Άλλαξαν τις απόψεις τους για συγκεκριμένα εθνικά ζητήματα κατά τη διάρκεια της ζωής τους, έχοντας πάντοτε γνώμονα το κυρίαρχο συμφέρον της σοσιαλιστικής επανάστασης. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι οι Μαρξ και Ένγκελς ήταν σθεναροί διεθνιστές που υποστήριζαν τη γερμανική ενοποίηση μόνο ως μέσο για παγκόσμια σοσιαλιστική επανάσταση. Απέδειξαν το διεθνισμό τους πέρα πάσης αμφιβολίας υποστηρίζοντας τους Γάλλους εναντίον της εισβολής του Μπίσμαρκ στη Γαλλία κατά το Γαλλο-Πρωσικό πόλεμο.

*** Το Εθνικό Ζήτημα επί Δεύτερης Διεθνούς**

Κατά την περίοδο ύπαρξης της Δεύτερης Διεθνούς (1889-1916) υπήρχαν 4 κύριες ανταγωνιστικές θέσεις για το εθνικό ζήτημα. Αυτές ήταν: 1) η θέση του Καρλ Κάουτσκι, θεωρητικού ηγέτη της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας, 2) η θέση των Καρλ Ρένερ και Όττο Μπάουερ, Αυστρομαρξιστών θεωρητικών ηγετών της Αυστρο-ουγγρικής σοσιαλδημοκρατίας, 3) η θέση της Ρόζας Λούξεμπουργκ, και 4) η θέση του Βλάντιμιρ Λένιν. Υπάρχουν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των 4 θέσεων, και η σχέση τους είναι αρκετά περίπλοκη. Κάνω μια σύντομη περίληψη των πρώτων τριών πριν επικεντρωθώ στη θέση του Λένιν, καθώς αυτή είναι που έμεινε στην ιστορία σαν η ‘ορθόδοξη’ Μαρξιστική θέση και είναι θύμα ασταμάτητης κατάχρησης μέχρι σήμερα.[6]

Ο Κάουτσκι υποστήριξε το δικαίωμα των εθνών για αυτοδιάθεση. Κατηύθυνε τη Διεθνή να απορρίψει τη ξεπερασμένη άποψη του Μαρξ και του Ένγκελς ότι η Ρωσία είναι πιο οπισθοδρομική από τη Γερμανία και την Αυστροουγγαρία, και αυτό οδήγησε τη Διεθνή στην υιοθέτηση της αρχής του δικαιώματος των εθνών για αυτοδιάθεση. Ο Κάουτσκι υποστήριζε το δικαίωμα των εθνών για αυτοδιάθεση επειδή αντιλαμβανόταν πολυεθνικά κράτη όπως την Αυστροουγγαρία, τη Ρωσία και την Οθωμανική Αυτοκρατορία ως αντιδραστικά, φεουδαρχικά υπολείμματα. Ήθελε τη διάσπαση αυτών των κρατών στα συνιστώμενα έθνη τους ως μέρος μιας αναγκαίας αστικοδημοκρατικής επανάστασης στην Ανατολική Ευρώπη.

Ο Κάουτσκι δεν υποστήριξε ποτέ δημόσια τη διάλυση των πολυεθνικών κρατών, διότι οι αυστριακοί σοσιαλδημοκράτες διαφωνούσαν μαζί του για το θέμα. Το εθνικό πρόγραμμα των αυστριακών σοσιαλδημοκρατών, που διατυπώθηκε στο συνέδριο του Brunn του 1898, καλούσε για ένα ομοσπονδιακό, δημοκρατικό αυστροουγγρικό κράτος και όχι για εθνική αυτοδιάθεση. Ούτε οι πιο ριζοσπαστικοί από τους Αυστριακούς εξέφρασαν υποστήριξη για εθνική αυτοδιάθεση. Ο κύριος λόγος αυτής της έλλειψης υποστήριξης ήταν η λογική και ευρέως διαδεδομένη πεποίθηση ότι η διάλυση της Αυστροουγγαρίας θα οδηγούσε σε πόλεμο μεταξύ Γερμανίας και Ρωσίας για τα εδάφη της πρώτης. Οι αυστριακοί σοσιαλδημοκράτες προσπάθησαν έτσι να διατυπώσουν ένα πρόγραμμα που θα άμβλυνε τους βίαιους εθνικούς ανταγωνισμούς στην Αυστροουγγαρία, διατηρώντας ταυτόχρονα την Αυστροουγγαρία σαν οντότητα. Η βάση αυτού του προγράμματος ήταν η αρχή της λεγόμενης «πολιτιστικής-εθνικής αυτονομίας». Σύμφωνα με την πολιτιστική-εθνική αυτονομία, τα έθνη δεν πρέπει να γίνονται αντιληπτά με εδαφικούς όρους, αλλά απεναντίας πολιτισμικά, όπως οι θρησκείες.

Ένα έθνος είναι μια μη εδαφική ένωση ατόμων. Οι διαφορετικές εθνικότητες πρέπει να διαθέτουν τα δικά τους πολιτιστικά ιδρύματα, π.χ. τα δικά τους ξεχωριστά σχολεία, ζώντας όμως μαζί στο ίδιο κράτος ή έδαφος. Οι εθνικότητες πρέπει να είναι πολιτιστικά – αλλά όχι εδαφικά – αυτόνομες. Σε αντίθεση με τον Μαρξ και τον Ένγκελς, οι Αυστρομαρξιστές έβλεπαν την εθνικότητα θετικά, δηλαδή, ήταν εθνικιστές. Ήθελαν έναν κομμουνισμό όπου οι διαφορετικές εθνικότητες οργανώνονται αυτόνομα· η εθνικότητα δεν ήταν κάτι που επιβάλλεται να ξεπεραστεί.[7]

Στο άλλο άκρο του φάσματος από τους εθνικιστές Αυστρομαρξιστές βρισκόταν η Ρόζα Λούξεμπουργκ. Η Λούξεμπουργκ πάντοτε αντιμετώπιζε τον εθνικισμό χρησιμοποιώντας διεθνιστική προπαγάνδα. Το έργο της για το εθνικό ζήτημα επικεντρώθηκε στο ζήτημα της πολωνικής ανεξαρτησίας (ήταν Πολωνή). Αντιτάχθηκε στην ανεξαρτησία της Πολωνίας με το σκεπτικό ότι η Πολωνία ήταν υπερβολικά ενοποιημένη οικονομικά με τη Ρωσία για να είναι βιώσιμη η ανεξαρτησία, και επίσης επειδή θεωρούσε τον πολωνικό εθνικισμό ως ένα μικροαστικό αντιδραστικό φαινόμενο. Το πιο σημαντικό είναι ότι η Λούξεμπουργκ ήταν αισιόδοξη ότι μια σοσιαλιστική επανάσταση θα μπορούσε να ξεκινήσει στη Ρωσία και στη συνέχεια να εξαπλωθεί δυτικά. Σε αυτό ακολούθησε τον Τρότσκι, αποδεχόμενη τη θεωρία του περί διαρκούς επανάστασης όπως εκφράζεται, για παράδειγμα, στο «Αποτελέσματα και Προοπτικές». Η Πολωνία ήταν το πιο οικονομικά προηγμένο κομμάτι της ρωσικής αυτοκρατορίας και η Λούξεμπουργκ πίστευε ότι θα έπαιζε σημαντικό ρόλο σε ρωσική επανάσταση. Όπως σωστά σημειώνουν οι Σπαρτακιστές, η Λούξεμπουργκ έβλεπε τη Ρωσία με τον ίδιο τρόπο που ο Μαρξ έβλεπε τη Γερμανία το 1848: ως το εφαλτήριο για την επερχόμενη σοσιαλιστική επανάσταση. Και πάλι, όπως και του Μαρξ, η θέση της για το εθνικό ζήτημα ήταν στρατηγική, απορρέοντας από τον πρωταρχικό στόχο της παγκόσμιας σοσιαλιστικής επανάστασης.

*** Ο Λένιν για το Εθνικό Ζήτημα**

Με την πρώτη ματιά, η θέση του Λένιν για το εθνικό ζήτημα φαίνεται να είναι η ίδια με αυτή του Κάουτσκι. Ο Λένιν, όπως και ο Κάουτσκι, υποστήριζε κατηγορηματικά το δικαίωμα των εθνών για αυτοδιάθεση: «Το άρθρο του προγράμματος μας (για την αυτοδιάθεση των εθνών) δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως κάτι άλλο παρά για πολιτική αυτοδιάθεση, δηλαδή για το δικαίωμα αποσχιστοποίησης και διαμόρφωσης ενος ξεχωριστού κράτους.»[8] Σημείωνε ότι το δικαίωμα των εθνών για αυτοδιάθεση ήταν ένα ουσιαστικό σημείο στο μπολσεβίκικο πρόγραμμα λόγω του γεγονότος ότι η ρωσική αυτοκρατορία περιελάμβανε πολλά διαφορετικά έθνη/εθνικότητες που ήταν όλα καταπιεσμένα από την τσαρική μοναρχία, και επίσης λόγω του γεγονότος ότι στην Ανατολική Ευρώπη και στην Ασία είχε μόλις ξεκινήσει η αστικοδημοκρατική επανάσταση που παλιότερα είχε οδηγήσει στη δημιουργία ανεξάρτητων εθνικών κρατών στη Δύση.[9] Στο βαθμό που ο Λένιν αναγνώριζε ότι η εθνική χειραφέτηση για την Πολωνία, την Ουκρανία και τα άλλα έθνη ήταν ένα ατελείωτο αστικοδημοκρατικό καθήκον που απαιτούσε ολοκλήρωση, η θέση του μοιάζει πράγματι με εκείνη του Κάουτσκι. Ωστόσο, όπως θα καταστεί σαφές σε αυτό το τμήμα του κειμένού μου, η θέση του Λένιν διέφερε σημαντικά από του Κάουτσκι.

Ο Λένιν ήταν αυστηρός υποστηρικτής ίσων δικαιωμάτων για όλες τις εθνότητες ενός κράτους. Σε αντίθεση με τους Αυστρομαρξιστές, δεν έβλεπε θετικά τον εθνικισμό αυτόν καθαυτόν· η υποστήριξή του προς εθνικά κινήματα ήταν αρνητική υπό την έννοια ότι ήθελε να σταματήσει η καταπίεση των εθνικών μειονοτήτων. Όπως το έθεσε: «Η αφύπνιση των μαζών από το φεουδαρχικό λήθαργο και ο αγώνας τους εναντίον κάθε εθνικής καταπίεσης, για λαϊκή και εθνική κυριαρχία, είναι προοδευτικοί. Ως εκ τούτου, είναι υποχρεωτικό καθήκον του Μαρξιστή να υποστηρίζει τον πιο αποφασιστικό και συνεπή δημοκρατισμό σε όλες τις πτυχές του εθνικού ζητήματος. Αυτό το καθήκον είναι σε μεγάλο βαθμό αρνητικό. Αλλά αυτό είναι το όριο που μπορεί να φτάσει το προλεταριάτο στην υποστήριξη του εθνικισμού, γιατί πέραπό αυτό αρχίζει η «θετική» δραστηριότητα της αστικής τάξης που αγωνίζεται να ενισχύσει τον εθνικισμό.»[10] Αναγνώριζε ότι ο εθνικισμός ήταν προοδευτικός και

προς το συμφέρον του προλεταριακού ταξικού αγώνα μόνο στο βαθμό που αποτελούσε έκφραση του αστικοδημοκρατικού αγώνα κατά της φεουδαρχικής εθνικής καταπίεσης και των φεουδαρχικών προνομίων που απολάμβαναν συγκεκριμένα έθνη ή γλώσσες. Η υποστήριξη της εργατικής τάξης για την αστική τάξη στο εθνικό ζήτημα έπρεπε να περιοριστεί σε αυτούς τους αρνητικούς στόχους: «Η εργατική τάξη υποστηρίζει την αστική τάξη μόνο για να εξασφαλίσει την εθνική ειρήνη (την οποία η αστική τάξη δεν μπορεί να επιφέρει εντελώς και η οποία μπορεί να επιτευχθεί μόνο με πλήρη δημοκρατία), προκειμένου να εξασφαλιστούν ίσα δικαιώματα και να δημιουργηθούν οι καλύτερες συνθήκες για την ταξική πάλη.»[11]

Όπως φαίνεται από αυτή την τελευταία διατύπωση, η θέση του Λένιν για το εθνικό ζήτημα είχε σαν γνώμονα το συμφέρον της προλεταριακής ταξικής πάλης. Πράγματι, όπως ο Μαρξ, ο Ένγκελς, η Λούξεμπουργκ και ο Κάουτσκι, ο Λένιν προσέγγιζε το εθνικό ζήτημα πρωτίστως στρατηγικά. Η υποστήριξή του για το δικαίωμα των εθνών στην αυτοδιάθεση ήταν στρατηγική και όχι θέση αρχής όπως συνήθως παρουσιάζεται: «Αν και αναγνωρίζει την ισότητα και τα ίσα δικαιώματα σε ένα εθνικό κράτος, [το προλεταριάτο] εκτιμά πάνω απ''όλα και τοποθετεί μπροστά απ’όλα τη συμμαχία των προλετάριων όλων των εθνών και αξιολογεί κάθε εθνική απαίτηση, οποιοδήποτε εθνικό χωρισμό, από την οπτική του εργατικού ταξικού αγώνα.»[12] Το σημαντικότερο είναι ότι ο στρατηγικός λόγος που είχε ο Λένιν για την υποστήριξη αυτού του δικαιώματος ήταν διαφορετικός από του Κάουτσκι. Ο Κάουτσκι υποστήριζε την αυτοδιάθεση επειδή πίστευε πραγματικά ότι η ανεξαρτησία των εθνών θα προωθούσε την αστικοδημοκρατική επανάσταση στην Ανατολική Ευρώπη με τον ίδιο τρόπο που την προώθησε στη Δυτική Ευρώπη. Έτσι ήθελε να γίνει η ανεξαρτησία αυτή πραγματικότητα. Ο Λένιν ωστόσο δεν υποστήριζε την αυτοδιάθεση κυρίως για τον λόγο αυτό· δεν περίμενε από την Ανατολική Ευρώπη να επαναλάβει τη μακρά αστικοδημοκρατική ανάπτυξη της Δυτικής Ευρώπης. Υποστήριζε, αντιθέτως, το δικαίωμα των εθνών για αυτοδιάθεση ως μέσο για την ενοποίηση της εργατικής τάξης σε πολυεθνικά κράτη όπως η Ρωσία.

Ο Λένιν πίστευε ότι η υπεράσπιση του δικαιώματος αυτοδιάθεσης ήταν απαραίτητη ως μέσο ενοποίησης της εργατικής τάξης σε ένα πολυεθνικό κράτος. Αντίθετα με τον Κάουτσκι, δεν είχε ως στόχο την ανεξαρτησία ως τέτοια, και θεωρούσε τη θεμιτότητα της ανεξαρτησίας δευτεροβάθμιο ζήτημα που έπρεπε να αποφασίζεται κατά περίπτωση.[13] Πριν από την επανάσταση του 1917, οι Μπολσεβίκοι δεν έλαβαν θέση υπέρ ή κατά της ανεξαρτησίας της Πολωνίας, της Ουκρανίας ή της Φινλανδίας. Ως απάντηση στη Λούξεμπουργκ, ο Λένιν υποστήριξε ότι η αφηρημένη διεθνιστική προπαγάνδα της ήταν ανεπαρκής για να πείσει εθνικές μειονότητες όπως οι Πολωνοί και οι Ουκρανοί ότι οι μεγάλοι Ρώσοι σοσιαλιστές ήταν πραγματικά διεθνιστές. Τόνιζε ότι το εργατικό κίνημα του κάθε καταπιεστικού έθνους θα πρέπει να επιδείξει στο πρόγραμμά του και στην πράξη ότι υποστηρίζει το δικαίωμα των καταπιεσμένων εθνών στην ανεξαρτησία. Αυτό είναι απαραίτητο για να κερδίσει την εμπιστοσύνη των εργατών των καταπιεσμένων εθνών: «Το προλεταριάτο των καταπιεστικών εθνών δεν μπορεί να περιοριστεί στις αφηρημένες κοινότοπες φράσεις εναντίον των προσαρτήσεων και υπέρ των ίσων δικαιωμάτων των εθνών που μπορούν να επαναληφθούν από οποιονδήποτε ειρηνικό αστό... Το προλεταριάτο πρέπει να απαιτήσει το δικαίωμα της πολιτικής απόσχισης για τις αποικίες και για τα έθνη που καταπιέζει το “δικό του” έθνος. Εκτός αν το κάνει αυτό, ο προλεταριακός διεθνισμός θα παραμείνει μια φράση χωρίς νόημα· η αμοιβαία εμπιστοσύνη και η ταξική αλληλεγγύη μεταξύ των εργατών των καταπιεστικών και καταπιεσμένων εθνών θα είναι αδύνατη· η υποκρισία των μεταρρυθμιστών και Καουτσκικών υποστηρικτών της αυτοδιάθεσης οι οποίοι διατηρούν σιωπή σχετικά με τα έθνη που καταπιέζονται από το έθνος “τους” και παραμένουν βίαια εντός του κράτους “τους” δεν θα ξεσκεπαστεί.”[14]

Το παρακάτω εκτενές απόσπασμα από το έργο του Λένιν Η Σοσιαλιστική Επανάσταση και το Δικαίωμα Αυτοδιάθεσης των Εθνών είναι ιδιαίτερα κατατοπιστικό: «Το δικαίωμα των εθνών για αυτοδιάθεση σημαίνει μόνο το δικαίωμα στην ανεξαρτησία με πολιτική έννοια, το δικαίωμα στην

ελεύθερη, πολιτική απόσχιση από το καταπιεστικό έθνος. Συγκεκριμένα, αυτή η πολιτική, δημοκρατική απαίτηση συνεπάγεται πλήρη ελευθερία για ζύμωση υπέρ της απόσχισης και ελευθερία να τακτοποιηθεί το ζήτημα της απόσχισης μέσω δημοψηφίσματος του έθνους που επιθυμεί να αποσχισθεί. Συνεπώς, η απαίτηση αυτή δεν είναι σε καμία περίπτωση ταυτόσημη με την απαίτηση για απόσχιση, για διαχωρισμό, για το σχηματισμό μικρών κρατών. Είναι απλώς η λογική έκφραση του αγώνα κατά της εθνικής καταπίεσης σε κάθε μορφή. Όσο πιο κοντά το δημοκρατικό κρατικό σύστημα προσεγγίζει την πλήρη ελευθερία για απόσχιση, τόσο πιο σπάνια και αδύναμη θα είναι η προσπάθεια για απόσχιση στην πράξη· γιατί τα πλεονεκτήματα των μεγάλων κρατών, τόσο από άποψη οικονομικής προόδου όσο και από άποψη των συμφερόντων των μαζών, είναι αδιαμφισβήτητα, και αυτά τα πλεονεκτήματα αυξάνονται με την ανάπτυξη του καπιταλισμού. Η αναγνώριση της αυτοδιάθεσης δεν είναι η ίδια με το να κάνεις την ομοσπονδία θέση αρχής. Κάποιος μπορεί να είναι αποφασισμένος αντίπαλος αυτής της αρχής και κομμουνιστής του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού και παρόλα αυτά να προτιμά την ομοσπονδία από την εθνική ανισότητα ως το μοναδικό μονοπάτι προς τον πλήρη δημοκρατικό συγκεντρωτισμό. Ακριβώς από αυτή την άποψη ο Μαρξ, αν και συγκεντρωτιστής, προτιμούσε ακόμη και την ομοσπονδία της Ιρλανδίας με την Αγγλία από τη βίαιη υποταγή της Ιρλανδίας στους Άγγλους".

Με άλλα λόγια, η στήριξη του Λένιν στο δικαίωμα των εθνών για αυτοδιάθεση δεν συνεπάγεται υποστήριξη αποσχίσεων. Ο Λένιν δεν ήταν απαραίτητα υποστηρικτής αποσχίσεων, αλλά σεβόταν το δικαίωμα όλων των εθνικοτήτων στην ανεξαρτησία εάν την ήθελαν. Μάλιστα, ήλπιζε ότι υποστηρίζοντας το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και καταπολεμώντας την εθνική καταπίεση, η εθνική καταπίεση θα μειωνόταν και τα μειονοτικά έθνη θα ήταν πιθανότερο να παραμείνουν στα πολυεθνικά κράτη τους και να συνεργαστούν με το προλεταριάτο του κυρίαρχου έθνους για το σοσιαλισμό.[15] Οι Σταλινικοί και οι Νέοι Αριστεροί διαστρεβλώνουν τον Λένιν όταν τον παρουσιάζουν ως υποστηρικτή οποιουδήποτε αιτήματος υποβάλλεται από μια καταπιεσμένη εθνική μειονότητα. Μεγαλοποιούν τη διαφωνία του με τη Λούξεμπουργκ και παραβλέπουν τον αντι-εθνικισμό του. Ο Λένιν πίστευε ότι τα μεγάλα κράτη είναι προς το συμφέρον τόσο της οικονομικής προόδου όσο και του σοσιαλισμού, αν και μερικές φορές η απόσχιση είναι αναπόφευκτη για την υπέρβαση της εθνικής εχθρότητας και ανισότητας, όπως στην περίπτωση της Ιρλανδίας.

Επειδή ο απώτερος στόχος του Λένιν στο εθνικό ζήτημα ήταν η ενότητα των προλετάριων όλων των εθνών στον αγώνα ενάντια στον τσάρο και για το σοσιαλισμό, αντιτάχθηκε σθεναρά στην πολιτιστική-εθνική αυτονομία. Υποστήριξε ότι η υπεράσπιση της πολιτιστικής-εθνικής αυτονομίας διαιρεί την εργατική τάξη και φέρνει την εργατική και την αστική τάξη ενός έθνους πιο κοντά.[16] Επέμεινε ότι οι εργατικές τάξεις όλων των εθνών στη Ρωσία έπρεπε να εργαστούν από κοινού για να ξεπεράσουν τον τσαρισμό και να εδραιώσουν μια δημοκρατία με ίσα δικαιώματα για όλες τις εθνικότητες, έχοντας την πεποίθηση ότι ένας τέτοιος δημοκρατικός αγώνας θα ενοποιούσε το προλεταριάτο των διαφόρων εθνών. Από την άλλη, κατέκρινε την πολιτιστική-εθνική αυτονομία ότι προωθούσε την απομόνωση των εθνών στους τομείς του πολιτισμού και τις εκπαίδευσης, μια απομόνωση συμβατή με τη διατήρηση των εθνικών προνομίων.[17] Όπως και η Λούξεμπουργκ, αντιτάχθηκε στον φεντεραλισμό και ευνοούσε μόνο περιορισμένη περιφερειακή αυτονομία για τα μειονοτικά έθνη σε ένα ενιαίο κράτος: «Όλες οι περιοχές ενός κράτους που διακρίνονται από κοινωνικές ιδιαιτερότητες ή από την εθνική σύνθεση του πληθυσμού πρέπει να απολαμβάνουν ευρεία αυτοδιοίκηση και αυτονομία...»[18] Ο Λένιν ήταν επίσης ανένδοτος ότι οι προλεταριακές οργανώσεις κάθε χώρας, π.χ. το κόμμα, τα συνδικάτα κ.λπ., δεν πρέπει να έχουν διαχωρισμούς με βάση την εθνικότητα. Ήταν εναντίον κομματικών μορφών με ξεχωριστές εθνικές ομάδες σαν την Εβραϊκή Μπουντ.[19]

Είναι σημαντικό να σημειωθεί εδώ ότι ο Λένιν ήταν κατηγορηματικά αντίθετος στην προώθηση οποιουδήποτε εθνικού πολιτισμού, θεωρώντας ότι μια τέτοια προώθηση είναι αντίθετη με τον

μαρξισμό. Συμφωνούσε με την ετυμηγορία του Μαρξ και του Ένγκελς στο Μανιφέστο ότι κάτω από τον καπιταλισμό, «όλη η οικονομική, πολιτική και πνευματική ζωή γίνεται ολοένα και περισσότερο διεθνής», καθιστώντας τους εθνικούς πολιτισμούς απομεινάρι του παρελθόντος.[20] Ο καπιταλισμός οδηγεί αναπόφευκτα στην παγκοσμιοποίηση: «η κοσμοϊστορική τάση του καπιταλισμού είναι να σπάει τα εθνικά εμπόδια, να εξαλείφει τις εθνικές διακρίσεις και να αφομοιώνει τα έθνη».[21] Ο Λένιν, ακολουθώντας τον Μαρξ και τον Ένγκελς, θεωρούσε αυτήν την παγκοσμιοποιητική τάση προοδευτική, «μία από τις μεγαλύτερες κινητήριες δυνάμεις που μετασχηματίζουν τον καπιταλισμό σε σοσιαλισμό». Η παγκοσμιοποίηση είναι μια από τις προϋποθέσεις για το σοσιαλισμό εξάλλου. Όπως υπογραμμίζει ο Λένιν: «Ουδείς που είναι ελεύθερος από εθνικιστικές προκαταλήψεις μπορεί να αποτύχει να αντιληφθεί ότι αυτή η διαδικασία αφομοίωσης των εθνών από τον καπιταλισμό σημαίνει τη μεγαλύτερη ιστορική πρόοδο, την κατάρρευση του στενόμυαλου εθνικού συντηρητισμού των διάφορων υποανάπτυκτων περιοχών, ιδιαίτερα σε καθυστερημένες χώρες όπως η Ρωσία.»[22]

Ο σοσιαλισμός θα ολοκλήρωνε την παγκοσμιοποίηση κάνοντας τη ζωή “εντελώς διεθνή”. Το προλεταριάτο θα δημιουργούσε μια νέα διεθνή κουλτούρα που θα δεχόταν μόνο τα δημοκρατικά και σοσιαλιστικά στοιχεία άλλων πολιτισμών. Με άλλα λόγια, δεν μπορείς να είσαι ιστορικός υλιστής ταγμένος υπέρ του σοσιαλισμού και της προόδου και παράλληλα να υποστηρίζεις τη διατήρηση του εθνικού πολιτισμού, όπως έκαναν οι Μπάουερ και Ρένερ.[23] Οι σοσιαλιστές επιδιώκουν τη συγχώνευση όλων των εθνών σε μια παγκόσμια κομμουνιστική κοινωνία μέγιστης ελευθερίας. Ο Λένιν μοιραζόταν αυτόν τον στόχο, αλλά επίσης αναγνώριζε διαλεκτικά ότι για να επιτευχθεί η υπέρβαση της εθνικότητας πρέπει να υπάρξει μια μεταβατική περίοδος κατά την οποία όλα τα καταπιεσμένα έθνη είναι πλήρως ελεύθερα, δηλ. έχουν τη δυνατότητα αυτοδιάθεσης: «Όπως η ανθρωπότητα μπορεί να επιτύχει την κατάργηση των τάξεων μόνο περνώντας μέσα από τη μεταβατική περίοδο της δικτατορίας της καταπιεσμένης τάξης, έτσι η ανθρωπότητα μπορεί να επιτύχει την αναπόφευκτη συγχώνευση των εθνών μόνο περνώντας μέσα από τη μεταβατική περίοδο της πλήρους απελευθέρωσης όλων των καταπιεσμένων εθνών, δηλαδή, την ελευθερία τους να αποσχίζονται.»[24]

Συνολικά, η θέση του Λένιν για το εθνικό ζήτημα είναι στρατηγική και πιο σύνθετη από ότι φαίνεται αρχικά. Μπορεί να φαίνεται σε κάποιους ως μια σχιζοφρενική “όλα ή τίποτα” θέση που δέχεται μόνο εθνική ανεξαρτησία ή εθνική αφομοίωση, αλλά η στρατηγική της είναι σαφής και ευθυγραμμισμένη με τους Μαρξ και Ένγκελς. Ο στόχος του Λένιν ήταν να προωθήσει την ενότητα της εργατικής τάξης στο τσαρικό κράτος. Αν οι εργατικές τάξεις των διαφόρων εθνών ήταν πρόθυμες να αγωνιστούν μαζί μέσα στο ίδιο κρατικό πλαίσιο, το καθήκον των μαρξιστών ήταν να υπερβούν όλα τα εθνικά εμπόδια μεταξύ των εν λόγω τάξεων, διευκολύνοντας τη σταδιακή, οργανική αφομοίωσή τους. Εάν οι εργατικές τάξεις ορισμένων εθνών ήταν υπερβολικά εχθρικές μεταξύ τους για να διεξαγάγουν ταξική πάλη ενωμένες, ήταν προτιμότερο να χωριστούν σε ξεχωριστά ανεξάρτητα κράτη. Σε κάθε περίπτωση ο στόχος ήταν να επιταχυνθεί ο ταξικός αγώνας.

* Ο Μαρξισμός και το Κυπριακό

Από τα παραπάνω είναι σαφές ότι μια μαρξιστική προσέγγιση του Κυπριακού δεν μπορεί παρά να είναι στρατηγική. Το ζήτημα για τους μαρξιστές είναι το πώς μπορεί να εργαλειοποιηθεί το κυπριακό πρόβλημα προς όφελος του καθήκοντος της παγκόσμιας επανάστασης, ή τουλάχιστον, το να αναγνωρίσουν και να υποστηρίξουν την προσέγγιση ή τη λύση του προβλήματος που ευνοεί περισσότερο το επαναστατικό καθήκον. Ένα προφανές πρόβλημα προκύπτει εδώ: δεν υπάρχει σήμερα κανένα διεθνές επαναστατικό κίνημα και οποιαδήποτε αναφορά σε σοσιαλιστική επανάσταση ακούγεται ουτοπική και αναχρονιστική. Αυτή η κοινωνική συνθήκη οδηγά στα παρακάτω εύλογα ερωτήματα: Είναι η παραδοσιακή μαρξιστική προσέγγιση στο εθνικό ζήτημα επίκαιρη τον 21ο αιώνα; Δεν χρειάζεται αυτή η προσέγγιση τουλάχιστο μια ενημέρωση; Μήπως ο μαρξισμός ο ίδιος είναι

άσχετος με τα σύγχρονα εθνικά ζητήματα;

Θεωρώ αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η Αριστερά, συμπεριλαμβανομένης της Μαρξιστικής Αριστεράς, απέτυχε παταγωδώς στον 20ό αιώνα.[25] Δεν υπήρξαν επιτυχημένες σοσιαλιστικές επαναστάσεις τον 20ό αιώνα και μέχρι το τέλος αυτού το εργατικό κίνημα έφτασε σε κυριολεκτική ανυπαρξία. Η κατάσταση του κόσμου διαφέρει έτσι δραματικά από την εποχή που οι Μαρξ, Ένγκελς, Λένιν κ.ά. έγραφαν για το εθνικό ζήτημα. Δεν υπάρχουν προοπτικές για μια σοσιαλιστική επανάσταση στο προσκήνιο ούτε κάποιο εργατικό κίνημα που να μπορεί να υποστηριχθεί με εξελίξεις σε εθνικές διαμάχες. Η Μαρξιστική Αριστερά είναι νεκρή και το πιθανότερο είναι ότι δεν θα αναστηθεί. Κατά συνέπεια, μια άποψη που υποστηρίζει ότι η παραδοσιακή μαρξιστική προσέγγιση του εθνικού ζητήματος είναι άσχετη με το κυπριακό πρόβλημα είναι απολύτως λογική και δύσκολο να αμφισβητηθεί. Είναι πέραν του πεδίου αυτού του δοκίμιου να επιχειρηματολογήσει υπέρ της βιωσιμότητας του μαρξισμού στον 21ο αιώνα, οπότε δεν θα προσπαθήσω να το κάνω αυτό.

Αντίθετα, παίρνω το μαρξισμό σα δεδομένο και το δοκίμιο μου αφορά μόνο εκείνους που αυτοπροσδιορίζονται ως μαρξιστές ή τουλάχιστον ως επαναστάτες-αριστεροί. Παίρνω επίσης σα δεδομένο το ακόλουθο σημείο: δεν μπορεί να είναι κανείς μαρξιστής αν δεν θεωρεί τη σοσιαλιστική επανάσταση εφικτή και αναγκαία και εάν ο στόχος της σοσιαλιστικής επανάστασης δεν καθοδηγεί τις πολιτικές του θέσεις και ενέργειες. Κατά συνέπεια, πιστεύω ότι ο μαρξισμός εξακολουθεί να απαιτεί μια στρατηγική προσέγγιση σε εθνικές διαμάχες όπως το Κυπριακό πρόβλημα. Ωστόσο, δεδομένης της έλλειψης επαναστατικών προοπτικών και της απουσίας εργατικού κινήματος στην Κύπρο και διεθνώς, είναι αδύνατο να συνδέσουμε άμεσα το κυπριακό πρόβλημα με την επανάσταση. Αυτό που πιστεύω μπορούμε να κάνουμε είναι να συνδέσουμε το κυπριακό πρόβλημα με την ανασύσταση ενός εργατικού κινήματος και μιας μαρξιστικής αριστεράς στην Κύπρο. Ο απώτερος στόχος του Λένιν σε σχέση με το εθνικό ζήτημα ήταν η ενότητα των προλετάριων όλων των εθνών στον αγώνα κατά του τσαρισμού και του σοσιαλισμού. Οι Κύπριοι μαρξιστές μπορούν να έχουν τον ίδιο στόχο όσον αφορά το κυπριακό πρόβλημα. Πρέπει να προσπαθήσουμε να πολιτικοποιήσουμε το Κυπριακό με τρόπο που προάγει την ενότητα των Κυπρίων προλετάριων και τη συγκρότηση εργατικού αγώνα, και θα πρέπει να υποστηρίξουμε την προσέγγιση ή τη λύση του προβλήματος που είναι περισσότερο ευνοϊκή για την εν λόγω ενότητα και συγκρότηση.

Οι πλείστοι Κύπριοι μαρξιστές και επαναστάτες αριστεροί δεν θα διαφωνούσαν με την παραπάνω διατύπωση του ποιός πρέπει να είναι ο στόχος μας σε σχέση με το κυπριακό πρόβλημα. Ορισμένες κυπριακές ακροαριστερές ομάδες αναφέρονται μάλιστα σε αυτό το στόχο. Το πραγματικό ζήτημα είναι πώς αυτός ο στόχος ενημερώνει την πρακτική μας και ποιές πολιτικές θέσεις μας οδηγεί να υιοθετήσουμε σε σχέση με το πρόβλημα. Προχωρώ να εξετάσω τις πιο πρόσφατες θέσεις που εξέδωσαν για το Κυπριακό μερικές από τις κυπριακές ακροαριστερές ομάδες που ισχυρίζονται πως έχουν αυτό το στόχο σαν ένα από τους στόχους τους. (Όσον αφορά τους αριστερούς που έχουν υιοθετήσει μια φιλελεύθερη οπτική στο Κυπριακό – και είναι η μεγάλη πλειοψηφία – δεν έχω καμία αντίρρηση ως προς τη στάση τους δεδομένου ότι ο μαρξισμός και η επανάσταση δεν φαίνονται βιώσιμοι σήμερα. Ωστόσο, θεωρώ πρόβλημα το γεγονός ότι ορισμένοι από αυτούς συνεχίζουν να αυτοαποκαλούνται μαρξιστές ή επαναστάτες αριστεροί, καθώς δεν είναι τίποτα τέτοιο. Οι αριστεροί που υποστηρίζουν ΔΔΟ με το σκεπτικό ότι θα φέρει την εθνική ειρήνη δεν εκφράζουν παρά μια φιλελεύθερη θέση και χρειάζεται να το αναγνωρίζουν αυτό.)

- Ελληνοκύπριοι Ακροαριστεροί και Κυπριακό

Ξεκινώ με τις θέσεις της Συσπείρωσης Ατάκτων και του Antifa Lefkoşa, δύο επί το πλείστον αντιφασιστικών και διαθεματικών ομάδων με παρόμοιες απόψεις για το κυπριακό πρόβλημα.[26] Και οι δύο ομάδες υποστηρίζουν λύση ΔΔΟ με το σκεπτικό ότι μια τέτοια λύση είναι απαραίτητη για την υπέρβαση της πολιτικής ηγεμονίας του εθνικισμού στο νησί. Το Antifa ισχυρίζεται ότι η

ομοσπονδιακή λύση είναι μόνο μεταβατική, ένα απαραίτητο μεταβατικό βήμα προς μια συλλογική δικοινοτική πάλη ενάντια στον καπιταλισμό. Η Συσπείρωση ισχυρίζεται ότι η οικοδόμηση του κυπριακού προβλήματος τη δεκαετία του 1950 οδήγησε στην κυριαρχία του εθνικισμού στην κυπριακή πολιτική, και τόσο οι ίδιοι όσο και το Antifa σημειώνουν ότι όσο υπάρχει το Κυπριακό και κυριαρχεί στην πολιτική, η πολιτική ζωή στο νησί θα βρίσκεται υπό την πολιτική ηγεμονία του εθνικισμού και των ενδοκοινοτικών συγκρούσεων. Και οι δύο ομάδες ισχυρίζονται ότι μια ομοσπονδιακή λύση είναι μια ρήξη με τις δυνάμεις του εθνικισμού: η ΔΔΟ είναι ανάθεμα για τους Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους εθνικιστές. Σύμφωνα με το Antifa, η ομοσπονδία θα γεννήσει μια «ομοσπονδιακή συνείδηση» που είναι εξ ορισμού αντι-εθνική και που θεωρεί απαραίτητη για την υπερνίκηση του εθνικισμού στην Κύπρο. Αυτή η συνείδηση ορίζεται από την αναγνώριση ότι η Κύπρος δεν είναι ένα ομοιογενές έθνος-κράτος, αλλά το σπίτι πολλών κοινοτήτων. Μια τέτοια συνείδηση δημιουργεί τη δυνατότητα η ταξική πάλη να αντικαταστήσει την εθνοτική διαμάχη. Με παρόμοιο τρόπο, η Συσπείρωση ισχυρίζεται ότι η ομοσπονδία θα διευκολύνει τους δικοινοτικούς αγώνες. Και οι δύο ομάδες τοποθετούνται εναντίον ενός ενιαίου κυπριακού έθνους-κράτους με το σκεπτικό ότι αυτό θα οδηγήσει αναπόφευκτα στην τυραννία της τουρκοκυπριακής μειοψηφίας από την ελληνοκυπριακή πλειοψηφία. Η Συσπείρωση φτάνει μέχρι το σημείο να ισχυριστεί ότι η ΔΔΟ είναι η «ιδεατή θεσμική λύση» για το Κυπριακό από αριστερά, διότι ταυτόχρονα παρέχει αυτονομία και χώρο συνύπαρξης στις δύο κοινότητες.

Η εντύπωσή μου από την ανάγνωση αυτών των δύο κειμένων είναι ότι οι δύο ομάδες δεν γράφουν από μια επαναστατική αριστερή σκοπιά, αλλά από αντι-δεξιά/ αντιφασιστική σκοπιά. Παίρνουν ως δεδομένο το ψεύτικο δίλημμα μεταξύ ΔΔΟ και ενιαίου κράτους και επιλέγουν τη ΔΔΟ για να πάνε ενάντια στους εθνικιστές και στους δεξιούς που επιλέγουν το ενιαίο κράτος. Αυτές οι δύο λύσεις όμως δεν είναι οι μόνοι τρόποι επίλυσης του Κυπριακού. Μια άλλη μορφή λύσης, αυτή τη στιγμή η πιο πιθανή, είναι κάποιου είδους διχοτόμηση. Η διχοτόμηση είναι ανάθεμα για τη συντριπτική πλειοψηφία των κυπρίων αριστερών επειδή τη θεωρούν αποτέλεσμα και ως εκ τούτου νίκη του εθνικισμού. Παρόλα αυτά, όπως αναγνώρισαν ο Μαρξ και ο Λένιν, αν η εθνική σύγκρουση αποτελεί αξεπέραστο εμπόδιο για το συλλογικό ταξικό αγώνα διαφορετικών εθνικοτήτων, ο διαχωρισμός τους μέσω διχοτόμησης και ανεξαρτησίας είναι ο καλύτερος τρόπος για να προωθηθεί η δυνατότητα ταξικής πάλης στις δύο εθνικές κοινότητες. Επιπλέον, ενώ συμφωνώ με το Antifa και τη Συσπείρωση ότι όσο υπάρχει και κυριαρχεί πολιτικά το Κυπριακό η πολιτική ζωή στο νησί θα βρίσκεται υπό την πολιτική ηγεμονία του εθνικισμού και των δικοινοτικών συγκρούσεων, δεν ακολουθεί από αυτή την αναγνώριση ότι η ομοσπονδιακή λύση είναι αναγκαία για να ξεπεραστεί ο εθνικισμός και να ξεκινήσει ο ταξικός αγώνας· η διχοτόμηση θα μπορούσε εξίσου να ‘λύσει’ το πρόβλημα και να τερματίσει την πολιτική του κυριαρχία.

Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι ενώ μια διζωνική δικοινοτική ομοσπονδία είναι πράγματι μια ρήξη με τους κύπριους εθνικιστές, δεν είναι απαραίτητα ρήξη με τον ίδιο τον εθνικισμό. Μια ομοσπονδιακή λύση μπορεί να προκαλέσει ισχυρές εθνικιστικές αντιδράσεις και ακόμη και να ενισχύσει τις εθνικιστικές συγκρούσεις μακροπρόθεσμα. Ο Λάμπρος Λαμπριανού έγραψε ένα άρθρο που διερευνά αυτή την πιθανότητα και εγείρει αρκετές έγκυρες ανησυχίες τις οποίες εξερευνώ αργότερα. Είναι μεγάλη παράληψη της Συσπείρωσης και του Antifa ότι δεν εξετάζουν και αντικρούουν αυτή την πιθανότητα. Δεν μπορούμε να παίρνουμε σαν δεδομένο ότι μια ομοσπονδιακή λύση θα αποτελέσει ένα μεταβατικό βήμα προς μια συλλογική δικοινοτική πάλη ενάντια στον καπιταλισμό· μπορεί να γεννήσει ένα νέο κύκλο εθνικισμού και να διαιωνίσει το κυπριακό πρόβλημα για δεκαετίες, κάτι που δεν ισχύει για τη διχοτόμηση. Όχι μόνο αυτό, αλλά οποιαδήποτε ομοσπονδιακή λύση θα χρειαστεί μια δύσκολη μετάβαση και πράγματι θα διαιωνίσει το κυπριακό πρόβλημα για δεκαετίες, καθώς η πολιτική ζωή στο νησί θα κυριαρχείται από τις επιπτώσεις της λύσης και από τις προσπάθειες που θα γίνονται για να λειτουργήσει.

Τέλος, όσον αφορά τη λεγόμενη ομοσπονδιακή συνείδηση, διαφωνώ ότι αυτή η συνείδηση είναι εξ ορισμού αντι-εθνική και άρα επιθυμητή. Μια ομοσπονδιακή συνείδηση που αναγνωρίζει την Κύπρο ως το σπίτι πολλών κοινοτήτων δεν είναι αναγκαίο ότι θα ξεπεράσει την εθνική συνείδηση της κάθε κοινότητας. Στην πραγματικότητα, η υποστήριξη μιας ομοσπονδιακής συνείδησης είναι παρόμοια με την υποστήριξη της πολιτιστικής-εθνικής αυτονομίας. Πρόκειται για μια συνείδηση που δεν ξεπερνά την εθνικότητα ως τέτοια και δεν προωθά τη συγχώνευση των διαφόρων εθνικοτήτων. Είναι σημαντικό ότι σε μια ΔΔΟ οι ελληνοκυπριακές και τουρκοκυπριακές κοινότητες θα έχουν ξεχωριστά εκπαιδευτικά συστήματα, κάτι που αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της πολιτιστικής-εθνικής αυτονομίας. Εν πάση περιπτώσει, μια ομοσπονδιακή συνείδηση δεν υπερβαίνει τον πολιτικό εθνικισμό (civic nationalism), δηλαδή, τις πολιτικές ταυτότητες χτισμένες γύρω από την κοινή ιθαγένεια μέσα στο κράτος. Οι μαρξιστές υποστηρίζουν την καλλιέργεια ταξικής συνείδησης και δεν πιστεύουν ότι υπάρχει ανάγκη για μια μεταβατική συνείδηση μεταξύ της υπάρχουσας λαϊκής συνείδησής και της ταξικής. Η ομοσπονδιακή συνείδηση θα είναι ένα ακόμη εμπόδιο που οι μαρξιστές θα χρειαστεί να ξεπεράσουν για να καλλιεργήσουν ταξική συνείδηση και δεν υπάρχει ανάγκη να δημιουργηθεί αυτό το εμπόδιο. Ο κόπος που δαπανείται για να αντικατασταθούν οι κυρίαρχες ελληνοκυπριακές και τουρκοκυπριακές συνειδήσεις με μια ομοσπονδιακή ή μια λεγόμενη «κυπριακή» συνείδηση θα έπρεπε να δαπανείται για την καλλιέργεια ταξικής συνείδησης. Επομένως, είναι παράλογο να υποστηρίζουμε ότι μια ΔΔΟ είναι η ιδανική λύση για το Κυπριακό από αριστερή άποψη.

Η σταλινιστική ομάδα Στάσις (που δεν υπάρχει πλέον) είναι η μόνη που προσπάθησε να βασίσει ρητά την υποστήριξή της για ΔΔΟ στο Μαρξισμό. Συγκεκριμένα, βάσισε την υποστήριξή της για μια ομοσπονδιακή λύση στα γραπτά του Λένιν για το εθνικό ζήτημα που συνόψισα παραπάνω.[27] Η ομάδα Στάσις επαναλαμβάνει και συμφωνεί με την άποψη του Λένιν ότι οι Μαρξιστές χρειάζεται να εναντιωθούν σε «κάθε εθνική καταπίεση ή ανισοτιμία» και να υπερασπιστούν την ισοτιμία των εθνών που συναπαρτίζουν μια κρατική οντότητα. Επίσης επαναλαμβάνει και συμφωνεί με την θέση του Λένιν ότι χρειάζεται να προωθηθούν μόνο τα δημοκρατικά στοιχεία κάθε εθνότητας και να στοχευθεί η συγχώνευση των εθνών στη βάση του δημοκρατισμού και του προλεταριακού διεθνισμού. Επαναλαμβάνει και συμφωνεί με τη θέση του Λένιν ότι οι Μαρξιστές ωφείλουν «να εντοπίζουν και κατόπιν να στηρίζουν τις προοδευτικότερες δυνατές πρακτικές λύσεις σε ένα εθνικό ζήτημα, ακόμα και εντός των συνθηκών του καπιταλισμού», χωρίς να αναβάλλουν την επίλυση των ζητημάτων ως την επίτευξη του σοσιαλισμού, αλλά τοποθετούμενοι πάντα με γνώμονα το συμφέρον των μαζών και της προοπτικής της σοσιαλιστικής επανάστασης. Αναγνωρίζει πως η στήριξη των προοδευτικότερων δυνατών λύσεων εξυπακούεται συστράτευση των σοσιαλιστών και του προλεταριάτου με μερίδα της αστικής τάξης, και συμφωνεί με το Λένιν πως αυτό είναι αποδεκτό φτάνει το προλεταριάτο να μη γίνεται ουρά της αστικής τάξης, ταυτιζόμενο με τη δική της οπτική και τις δικές τις επιδιώξεις στο εθνικό ζήτημα. Η εργατική τάξη κρατά τους δικούς της διεθνιστικούς στόχους και υποστηρίζει την αστική τάξη στρατηγικά, χωρίς να συμμερίζεται τον αστικό εθνικισμό της δεύτερης, υποστηρίζοντας τη δεύτερη μόνο στο βαθμό που αυτή προωθά το δημοκρατισμό, την ισοτιμία και συγχώνευση των εθνών. Τέλος, η ομάδα Στάσις επαναλαμβάνει και συμφωνεί με τη θέση του Λένιν ότι η ένωση διαφορετικών εθνοτήτων μέσα σε ένα αστικό κράτος είναι ιστορικά προοδευτικό βήμα «από το μεσαιωνικό κατατεμαχισμό προς τη μελλοντική σοσιαλιστική ενότητα».

Ενώ η παραπάνω ανάγνωση του Λένιν είναι ακριβής, η ομάδα Στάσις μπαίνει σε προβλήματα όταν προσπαθεί να εφαρμόσει τις γενικές αρχές της θέσης του Λένιν στο Κυπριακό. Πρώτον, το ένα σημείο στο οποίο είναι εν μέρει σωστή: παρά το γεγονός ότι το σημερινό πλαίσιο του κυπριακού προβλήματος καθορίζεται από την αστική τάξη, οι μαρξιστές επιβάλλεται να επεμβαίνουν και να έχουν θέση στη διαμάχη. Λέω εν μέρει, επειδή η ριζοσπαστική κυπριακή αριστερά είναι πολιτικά ασήμαντη και δεν μπορεί να επηρεάσει την κατεύθυνση αυτής της ενδοαστικής διαμάχης με τον ένα ή τον άλλο τρόπο. Πρέπει πράγματι να έχουμε μια ανάλυση του σημερινού πλαισίου του προβλήματος και να εκφράσουμε την υποστήριξή μας για το είδος αστικής λύσης (αν υπάρχει) που πιστεύουμε ότι

συμβάλλει περισσότερο στην ενότητα του πολυκοινοτικού κυπριακού προλεταριάτου και στη θεμελίωση επαναστατικής αριστεράς στην Κύπρο. Ωστόσο, πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι αυτή η στήριξη δεν θα αποτελέσει σημαντική πολιτική παρέμβαση στη διαμάχη, παρέμβαση του είδους που στόχευαν επαναστάτες όπως ο Λένιν όταν υπήρχε εργατικό κίνημα. Αυτό που έχει σημασία για μας είναι να εκπαιδευτούμε και να προσανατολιστούμε σωστά στο θέμα, κατανοώντας την παρούσα και τις πιθανές μελλοντικές συγκυρίες, ώστε να είμαστε έτοιμοι να τις εκμεταλλευτούμε άμα έρθουν.

Δυστυχώς, η ομάδα Στάσις προχωρεί στην κατάφωρη διαστρέβλωση της θέσης του Λένιν στο εθνικό ζήτημα, υποστηρίζοντας ότι οποιαδήποτε προσέγγιση στο κυπριακό πρόβλημα που δέχεται έμμεσα ή άμεσα το σημερινό ντε φάκτο διαχωρισμό της κυπριακής εργατικής τάξης βρίσκεται σε αντίθεση με το μαρξισμό-λενινισμό από πλευράς αρχής: “είναι επί της αρχής ασύμβατη με τον μαρξισμό-λενινισμό κάθε προσέγγιση στο κυπριακό που αποδέχεται, άμεσα ή έμμεσα, τη ντε φάκτο διχοτόμηση της κυπριακής εργατικής τάξης, τον πολιτισμικό, εθνοτικό, γλωσσικό και θρησκευτικό σωβινισμό, την άρνηση ισοτιμίας και τον μέγιστο εφικτό δημοκρατισμό στην κρατική διοίκηση.” Η ομάδα Στάσις υπονοεί εδώ ότι η διχοτόμηση, ντε φάκτο και κατ'επέκταση και ντε γιούρε, είναι επί της αρχής ασύμβατη με τη θέση του μαρξισμού στο εθνικό ζήτημα. Όπως είδαμε πιο πάνω, αυτό απέχει πολύ από την αλήθεια. Το δικαίωμα των εθνών στην αυτοδιάθεση συνεπάγεται το δικαίωμα στη διχοτόμηση/απόσχιση και δεν υπάρχει καμία μαρξιστική αρχή κατά της διχοτόμησης. Ο Λένιν θέτει την αρχή της πλήρους ισότητας μεταξύ των εθνών ενός κράτους, αλλά αυτή η αρχή δεν συνεπάγεται ότι τα εν λόγω έθνη πρέπει να παραμείνουν στο ίδιο κράτος εάν δεν θέλουν. Η ομάδα Στάσις αγνοεί βολικά την προθυμία του Λένιν να εξετάσει σοβαρά την επιλογή της διχοτόμησης όταν οι εργατικές τάξεις διαφορετικών εθνών είναι πολύ εχθρικές για να αγωνιστούν μαζί. Μια τέτοια εχθρότητα ήταν η περίπτωση στην Κύπρο στο παρελθόν, οπότε θεωρώ ότι είναι ασφαλές να υποθέσουμε ότι ο Λένιν θα υποστήριζε τη διχοτόμηση το 1958, το 1964 και το 1974, ακολουθούμενη από την ενσωμάτωση των Ελληνοκυπρίων στην Ελλάδα και των Τουρκοκυπρίων στην Τουρκία αν αυτό επιθυμούσαν τα δύο έθνη.

Γενικότερα, η ομάδα Στάσις υποβαθμίζει τη στρατηγική διάσταση της προσέγγισης του Λένιν στο εθνικό ζήτημα, παρά το γεγονός ότι αναγνωρίζει την εν λόγω διάσταση στη σύνοψή τους για την προσέγγιση του Λένιν. Η ομάδα Στάσις αναφέρει ότι οι μαρξιστές οφείλουν να τοποθετούνται στα εθνικά ζητήματα με γνώμονα το συμφέρον του σκοπού της σοσιαλιστικής επανάστασης, αλλά καταλήγει να παρουσιάζει την προσέγγιση του Λένιν στο εθνικό ζήτημα ως ένα σύνολο αρχών, υπονομεύοντας το στρατηγικό στοιχείο παρά το γεγονός ότι το εν λόγω στοιχείο είναι το κεντρικό συστατικό της προσέγγισης. Λόγω αυτού του λάθους η ομάδα Στάσις καταλήγει να μετατρέπει την άποψη του Λένιν ότι η ενοποίηση των εθνών είναι επιθυμητή στην άνευ όρων αρχή ότι οι διχοτομήσεις πρέπει να αποφεύγονται πάση θυσία. Στην πραγματικότητα, η θέση της ομάδας Στάσις είναι πιο κοντά στη Λούξεμπουργκ παρά στο Λένιν, αν και φυσικά απουσιάζει η στρατηγική διάσταση του πρώτης.

Όσον αφορά την ανάλυση της ομάδας Στάσις των ιδιαιτεροτήτων του κυπριακού προβλήματος, το κυριότερο της σημείο είναι ότι μια ομοσπονδιακή Κύπρος θα αποτελέσει αστικοδημοκρατική πρόοδο. Ο λόγος που παραθέτουν για αυτή την άποψη είναι ότι η Ελλάδα και η Τουρκία έχουν συντηρητική επίδραση στην ελληνοκυπριακή και στην τουρκοκυπριακή αστική τάξη αντίστοιχα, εξάγοντας εθνικισμό, μιλιταρισμό, φασισμό και νατοϊκό ιμπεριαλισμό στο νησί. Μια ομοσπονδιακή Κύπρος θα σήμαινε την ανεξαρτησία της κυπριακής άρχουσας τάξης από τις άρχουσες τάξεις των δύο ‘μητέρων πατρίδων’ και είναι πιθανό να καταστήσει την εν λόγω τάξη περισσότερο προοδευτική, να προωθήσει τον εκδημοκρατισμό του νησιού και να καταστήσει πιο πιθανό για την εργατική τάξη να κερδίσει ορισμένες «βασικές ελευθερίες». Από την πλευρά μου, πραγματικά αμφιβάλλω ότι η κυπριακή αστική τάξη θα γίνει πιο προοδευτική σε μια ομοσπονδιακή Κύπρο ή ότι θα προσφέρει βασικές ελευθερίες στην εργατική τάξη. Ίσως η υπόθεση μπορεί να γίνει ότι η τουρκοκυπριακή αστική τάξη θα έχει την

ευχέρεια να συμπεριφέρεται πιο προοδευτικά, καθώς είναι όντως λιγότερο αντιδραστική από την φασίζουσα κυβέρνηση Ερντογάν. Δεν νομίζω όμως ότι η ελληνική άρχουσα τάξη είναι πιο αντιδραστική από την ελληνοκυπριακή. Είναι πιθανό μια ομοσπονδιακή Κύπρος να μειώσει τον εθνικισμό και τον μιλιταρισμό (περισσότερα για αυτό πιο κάτω), δημιουργώντας χώρο για ταξικό αγώνα, αλλά η εργατική τάξη θα κερδίσει ελευθερίες μόνο μέσω της ριζοσπαστικοποίησής της από μια ισχυρή κυπριακή αριστερά. Δεν μπορούμε να περιμένουμε ότι η αστική μας τάξη θα γίνει πιο προοδευτική στον 21ο αιώνα, όταν η τάση είναι προς την αντίθετη κατεύθυνση εδώ και πολλές δεκαετίες. Και είναι βέβαιο ότι μια ομοσπονδιακή Κύπρος, όπως και οποιαδήποτε Κύπρος κάτω από τον καπιταλισμό, θα είναι μέρος των μηχανορραφιών του παγκόσμιου ιμπεριαλισμού.

Η υπόλοιπη ανάλυση της ομάδας Στάσις για το Κυπριακό έχει ελάχιστη επαφή με την πραγματικότητα. Υποστηρίζει ότι εάν δεν έχουμε δικοινοτικό κράτος αλλά αντ'αυτού διχοτόμηση, τότε το ελληνοκυπριακό και το τουρκοκυπριακό κράτος θα καταληφθούν από τις «αντιδραστικές νατοϊκές δυνάμεις» Ελλάδα και Τουρκία. Κατά τη γνώμη μου, δεν υπάρχει καμιά πιθανότητα η Κυπριακή Δημοκρατία να απορροφηθεί από την Ελλάδα, αν και είναι δυνατόν η Τουρκία να απορροφήσει την Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου. Αυτή η απορρόφηση δεν αποτελεί τετελεσμένο γεγονός όμως: εάν η ΤΔΒΚ αναγνωριστεί διεθνώς, η εξάρτησή της από την Τουρκία μπορεί να μειωθεί. Σε κάθε περίπτωση, μια ομοσπονδιακή Κύπρος δεν θα είναι λιγότερο αντιδραστική από την Ελλάδα και πολύ πιθανό να γίνει και μέρος του ΝΑΤΟ. Η είσοδος στο ΝΑΤΟ είναι ανάθεμα για την ομάδα Στάσις, αλλά δεν καταλαβαίνω γιατί πιστεύουν ότι μια ΔΔΟ είναι λιγότερο πιθανό να είναι μέλος του ΝΑΤΟ παρά μια χωρισμένη Κύπρος. Η ένταξη στο ΝΑΤΟ θα εξασφαλίσει την ειρήνη στο νησί περισσότερο από οτιδήποτε άλλο. Γενικά, η διάκριση που η ομάδα Στάσις κάνει μεταξύ των αντιδραστικών μητέρων-πατρίδων και της προοδευτικής μελλοντικής ομοσπονδιακής Κύπρου είναι απλώς μεταποικιακό τριτοκοσμικό παραλήρημα. Σημειώνει επίσης ότι λόγω του βίαιου παρελθόντος και της ντε φάκτο εχθρότητας και έλλειψης εμπιστοσύνης μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, το μελλοντικό ομοσπονδιακό κράτος πρέπει να είναι διζωνικό, τουλάχιστον για μια μεταβατική περίοδο, ώστε να δοθεί χρόνος και χώρος για την ανάπτυξη διακοινοτικής εμπιστοσύνης. Θα συζητήσω τις πιθανές επιπτώσεις μιας διζωνικής ομοσπονδίας παρακάτω, αλλά είναι αξιοσημείωτο ότι εδώ ο Λένιν απουσιάζει από την αιτιολόγηση της διζωνικότητας. Μπορεί να είχε δεχθεί τη διζωνικότητα αν ήταν πραγματικά απαραίτητο μέσο για την τελική συγχώνευση του ελληνοκυπριακού και τουρκοκυπριακού προλεταριάτου, αλλά όπως θα προχωρήσω να δείξω, αυτό είναι πολύ αμφίβολο.

Ίσως η πιο νηφάλια αριστερή εκτίμηση των πιθανών αρνητικών επιπτώσεων μιας ΔΔΟ έγινε από τον Δρ Λάμπρο Λαμπριανού στο άρθρο του «Το οδυνηρό του συμβιβασμού της Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας και η εθνικιστική παγίδα του».[28] Ενώ η αρνητική εκτίμηση του Λαμπριανού για τη ΔΔΟ δεν είναι η μόνη αριστερή τέτοια εκτίμηση, επικεντρώνομαι σε αυτήν λόγω του σαφούς αντι-εθνικισμού της· οι περισσότερες άλλες εκτιμήσεις προέρχονται από εθνικιστική σκοπιά. Σε αντίθεση με τους εθνικιστές, ο Λαμπριανού καταλήγει να υποστηρίζει τη ΔΔΟ ως έναν αναπόφευκτο συμβιβασμό νοουμένων των σημερινών κοινωνικοπολιτικών συνθηκών. Ωστόσο, τονίζει ότι η ΔΔΟ πρέπει να είναι μόνο μεταβατική προκειμένου να έχει τα αποτελέσματα που αναμένουμε από αυτήν, δηλαδή, να οδηγήσει στην ενοποίηση των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων σε μια ενιαία κοινωνία και έτσι να διευκολύνει το δικοινοτικό αγώνα της εργατικής τάξης. Ο Λαμπριανού ανησυχεί ειδικά για τους κινδύνους της διζωνικότητας της ΔΔΟ. Θεωρεί ότι η διζωνικότητα πρέπει να είναι μεταβατική και να μετριάζεται από ένα κεντρικό κράτος που να είναι θεσμικά ισχυρότερο από τα δυο συστατικά κράτη της ομοσπονδίας: "είναι αναγκαίο σε ένα μελλοντικό σύνταγμα να μπουν εκείνα τα θεσμικά θεμέλια που όχι μόνο θα επιτρέπουν αλλά και θα προωθούν τη σταδιακή υπέρβαση της διζωνικότητας με τη μορφή των εθνικά αμιγών περιοχών και θα αποκαθιστούν στο ακέραιο τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις βασικές ελευθερίες της διακίνησης, της εγκατάστασης και της περιουσίας χωρίς διακρίσεις στη βάση της εθνότητας. Σε αυτή την περίπτωση το πιο ισχυρό θεμέλιο

είναι ένα δυνατό κοινό κράτος σε ότι αφορά τις εξουσίες του σε σχέση με τις εξουσίες των συνιστώντων κρατιδίων."

Η διζωνικότητα της ΔΔΟ ισοδυναμεί με την ύπαρξη χαλαρών γεωγραφικών συνόρων μεταξύ των δύο κύριων κυπριακών εθνών, των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων. Όπως σωστά επισημαίνει ο Λαμπριανού, αυτά τα γεωγραφικά σύνορα συνιστούν επίσης οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά σύνορα: "Πολιτικά σύνορα με την έννοια της μη ανάμιξης στη διαχείριση της εξουσίας της μιας ζώνης στην άλλη στο βαθμό της αποκλειστικής εξουσίας που τους παρέχει το κοινό κράτος και μη αμφισβήτησης της εξουσίας αυτής ούτε και από την κεντρική κυβέρνηση. Οικονομικά σύνορα με την έννοια μιας – ως ένα βαθμό – ανεξάρτητης από την οικονομική πολιτική του κοινού κράτους οικονομικής δραστηριότητας και ανάπτυξης. Κοινωνικά σύνορα με την έννοια ενός εθνοτικού διαχωρισμού που βασίζεται κυρίως στα χαρακτηριστικά της θρησκείας, της γλώσσας και της καταγωγής." Ο Λαμπριανού θεωρεί τη διζωνικότητα της Ομοσπονδίας ως τη νομιμοποίηση της ντε φάκτο τουρκικής κατοχής ενός τρίτου του νησιού. Η Κυπριακή Δημοκρατία δέχτηκε τη διζωνικότητα ως έναν οδυνηρό αλλά απαραίτητο συμβιβασμό μετά τα βίαια γεγονότα στο νησί και τη συνεχιζόμενη δυσπιστία μεταξύ των δυο κοινοτήτων, και ο Λαμπριανού βλέπει τη διζωνικότητα με τον ίδιο τρόπο. Σημειώνει ότι η βάση όλων των συνομιλιών μέχρι σήμερα είναι η συγκρουσιακή σχέση των δύο κοινοτήτων. Όλες οι συζητήσεις περιστρέφονται γύρω από την εξεύρεση ενός συμβιβασμού για το συσχετισμό δυνάμεων και τα προνόμια των δύο κοινοτήτων σε ένα νέο κράτος, με κάθε πλευρά να προσπαθεί να πετύχει την καλύτερη δυνατή συμφωνία για τα αστικά εθνικά της συμφέροντα.

Το ερώτημα για το Λαμπριανού, καθώς και για την υπόλοιπη αριστερά που θέλει επανένωση, είναι αν μια ΔΔΟ μπορεί να είναι το μέσο για την υπέρβαση της προαναφερθείσας συγκρουσιακής σχέσης των δύο κοινοτήτων και την ενοποίηση της κυπριακής κοινωνίας. Συγκεκριμένα, το ερώτημα του είναι εάν η διζωνικότητα μπορεί να είναι ένα τέτοιο μέσο ή εάν θα διατηρήσει τη διαίρεση και τη σύγκρουση των δύο κοινοτήτων και ενδεχομένως να ανανεώσει την εθνικιστική σύγκρουση στο μέλλον: «Εάν η απάντηση είναι ότι θέλουμε την πραγματική ένωση της Κύπρου και της κοινωνίας της τότε πρέπει να απαντηθεί και το ερώτημα που μπαίνει πέρα από το οδυνηρό του συμβιβασμού: Είναι η διζωνικότητα της δικοινοτικής ομοσπονδίας λειτουργική και βιώσιμη; Ή είναι πιθανόν (και σε ποιο βαθμό) ο εθνοτικός διαχωρισμός των δύο κοινοτήτων σε βάθος χρόνου να δημιουργήσει το έδαφος για νέες συγκρούσεις; Συνοπτικά, μπορεί με τη ΔΔΟ να αποφευχθεί το να γίνει ο εθνικισμός ξανά εργαλείο επιβολής εσωτερικών και εξωτερικών συμφερόντων;» Η κυπριακή αστική τάξη που διεξάγει τις συνομιλίες αντιμετωπίζει τη διζωνικότητα και τις βαλβίδες ασφαλείας που αυτή συνεπάγεται ως μέσο για τον έλεγχο και τον περιορισμό της συγκρουσιακής σχέσης των δύο κοινοτήτων και όχι ως μέσο για την υπέρβασή της. Η Αριστερά, ωστόσο, δεν μπορεί να δεχτεί την απλή βιώσιμη διαχείριση της εν λόγω σχέσης· μπορεί να υποστηρίξει τη διζωνικότητα μόνο αν αυτή μπορεί να βοηθήσει να ξεπεραστεί η συγκρουσιακή σχέση και να επανενωθούν πραγματικά τα δύο κύρια έθνη της Κύπρου, διευκολύνοντας το συλλογικό αγώνα των αντίστοιχων εργατικών τάξεών τους.

Ο Λαμπριανού υποστηρίζει ότι η διζωνικότητα δεν είναι μόνο ανεπαρκής για την υπέρβαση του εθνικισμού και της σύγκρουσης Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων αλλά μπορεί στην πραγματικότητα να επιτρέψει στις εθνικιστικές τάσεις στις δύο κοινότητες να κυριαρχήσουν στη νέα ομοσπονδία και να οδηγήσουν στην τελική διχοτόμηση της Κύπρου. Σύμφωνα με τον Λαμπριανού, ο εθνικισμός υποδηλώνεται από τα κοινωνικά όρια που μια ομάδα ανθρώπων, μια κοινότητα ή μια κοινωνία γενικότερα, τοποθετεί σε σχέση με μια άλλη, και διευκολύνεται από τέτοια κοινωνικά όρια. Συγκεκριμένα, διευκολύνεται όταν διαφορετικές κοινότητες έχουν τα δικά τους ξεχωριστά εκπαιδευτικά συστήματα και διαδικασίες κοινωνικοποίησης: "η εθνικιστική θεώρηση και οι στάσεις στις οποίες υλοποιείται δεν είναι τόσο πνευματικής, διανοουμενίστικης φύσης όσο κυρίως αισθηματικής ταύτισης και της συστηματικής μακροχρόνιας εμπέδωσης της που συγκροτείται

βέβαια στη βάση μιας μονόπλευρης κοινωνικοποίησης, προπάντων μιας μονοδιάστατης εκπαίδευσης.” Ο βαθύς εθνικισμός της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας δεν μπορεί να ξεπεραστεί απλά με μέτρα χαμηλής πολιτικής για οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο κοινοτήτων, στα οποία έχουμε περιοριστεί μέχρι σήμερα. Είναι απαραίτητο να δοθούν στις δύο κοινότητες κοινά θεσμικά σημεία αναφοράς που προσφέρουν τη δυνατότητα κοινής ταύτισης. Αυτά τα κοινά σημεία αναφοράς πρέπει να περιλαμβάνουν: «1. Ένα κοινό θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας της κοινωνίας, δηλ. ένα κοινό κράτος δικαίου, 2. Κοινές οικονομικές δομές, που παρέχουν την ευκαιρία για δημιουργία κοινών συμφερόντων, που αγγίζουν τη καθημερινότητα των ανθρώπων και 3. Κοινοί πολιτιστικοί φορείς που διαφυλάττουν τη διαφορετικότητα και ταυτόχρονα προωθούν τη συνύπαρξη της όχι μόνο ως αναγκαία συνισταμένη της συμβίωσης αλλά κυρίως ως συστατικό στοιχείο μιας υπό οικοδόμηση πολυπολιτισμικής κοινωνίας.”

Ο Λαμπριανού υποστηρίζει ότι μια διζωνική ομοσπονδία στη βάση της εθνικής διαφοράς δεν θα παρέχει αυτά τα κοινά θεσμικά σημεία αναφοράς. Για αυτόν, μια διζωνική ομοσπονδία δεν ισοδυναμεί με συμβίωση των δύο κοινοτήτων, αλλά απλώς με την αποδοχή της ξεχωριστής κοινωνικοπολιτικής ύπαρξης κάθε κοινότητας από την άλλη μέσα στο χαλαρό πλαίσιο ενός κοινού κράτους. Σημειώνει ότι όσο πιο πολιτικά αδύναμο είναι το κοινό κράτος σε σχέση με τα συνιστώντα του κρατίδια, τόσο λιγότερο πιθανό είναι να αποτελέσει κοινό σημείο αναφοράς και προσδιορισμού των δύο κοινοτήτων. Οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι θα ταυτίζονται με τα συνιστώντα κράτη τους στα οποία θα ζουν την καθημερινότητά τους: «με ποιό κοινό κράτος θα ταυτίζεται ο κύπριος πολίτης – Ε/Κύπριος ή Τ/Κύπριος – εφόσον αυτό θα είναι κουτσουρεμένο και ανίκανο να τον αντιπροσωπεύσει αποτελεσματικά; Σαν πραγματικό σημείο αναφοράς και ταύτισης του θα παραμένει προφανώς το εκάστοτε «συνιστών κράτος» στην εκάστοτε ζώνη, όπου θα ζεί την καθημερινότητα του, θα γυρεύει λύση των άμεσων προβλημάτων του και θα αντιπαρατίθεται με την ιστορία του μέσα από μια ξεχωριστή μονόπλευρη οπτική θεώρησης, όπως γινόταν σε ολόκληρο τον περασμένο αιώνα.» Αν οι δύο κοινότητες ζουν κυρίως χωριστά, έχουν ξεχωριστά εκπαιδευτικά συστήματα και ακούν ξεχωριστά ΜΜΕ, ο εθνικισμός δεν θα ξεπεραστεί. Αντ 'αυτού, είναι πιθανό οι εθνικιστικές δυνάμεις να επωφεληθούν από αυτή την κατάσταση για να πάρουν το πάνω χέρι και να υπονομεύσουν το αδύναμο κοινό κράτος, να ανανεώσουν τις εθνικές συγκρούσεις στο νησί και να οδηγήσουν σε διαχωρισμό.

Γενικά συμφωνώ με την εκτίμηση του Λαμπριανού για τις εθνικιστικές παγίδες της διζωνικότητας. Αν και δεν είναι βέβαιο ότι μια ΔΔΟ θα συντηρήσει τον εθνικισμό, αυτό είναι μια ξεκάθαρη πιθανότητα που η κυπριακή ριζοσπαστική αριστερά πρέπει να πάρει σοβαρά και να προετοιμαστεί ενάντια. Η ριζοσπαστική αριστερά δεν μπορεί απλά να υποστηρίξει οποιαδήποτε ομοσπονδιακή λύση, αλλά μόνο μία με ισχυρό κεντρικό κράτος και η οποία να τείνει προς τη μελλοντική υπέρβαση της διζωνικότητας. Πιο συγκεκριμένα, τα ξεχωριστά εκπαιδευτικά συστήματα θα πρέπει να αποφευχθούν αν είναι δυνατόν, καθώς θα είναι ανοιχτά στην επιρροή εθνικιστικών θεσμών όπως η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου. Η δικοινοτικότητα, δηλαδή η αναγνώριση των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων ως ίσων εταίρων σε ένα μελλοντικό κράτος, είναι σύμφωνη με τον μαρξισμό. Η διζωνικότητα, από την άλλη πλευρά, θυμίζει πολιτιστική-εθνική αυτονομία και είναι αμφισβητήσιμη από μαρξιστική σκοπιά.

Δυστυχώς, όπως έχω μερικώς δείξει πιο πάνω, η πλειονότητα των κυπριακών ακροαριστερών ομάδων υποθέτουν ότι μια ΔΔΟ θα αποτελέσει αστικοδημοκρατική πρόοδο και θα δημιουργήσει καλύτερες συνθήκες για δικοινοτική συμβίωση, χωρίς να έχουν εξετάσει σοβαρά τα πιο πάνω αντεπιχειρήματα στην εκτίμησή τους. Οι ομάδες αυτές θεωρούν λανθασμένα ότι μια ΔΔΟ θα αποδυναμώσει τον εθνικισμό, μόνο και μόνο επειδή οι εθνικιστές αντιτίθενται σε αυτήν. Αυτό είναι ένα ανεπίτρεπτο λάθος. Με τον ετεροπροσδιορισμό τους από τους εθνικιστές, οι ομάδες αυτές καταλήγουν ουρά των φιλελεύθερων στους οποίους αντιτίθενται οι εθνικιστές. Είναι έτοιμες να

υποστηρίξουν άκριτα οποιαδήποτε ομοσπονδιακή λύση φέρουν οι φιλελεύθεροι αστοί, οι ΕΕ και το μεγάλο κεφάλαιο, όπως αποδεικνύεται από το γεγονός ότι δεν θέτουν κανένα κριτήριο που θα πρέπει να πληρεί ένα ομοσπονδιακό κράτος. Τέτοιος ουραγισμός φυσικά δεν έχει καμιά σχέση με Μαρξισμό.

Σε ένα πολύ καλό άρθρο στο περιοδικό Jacobin, ο ελληνοκύπριος αριστερός Λέανδρος Φίσερ εκφράζει παρόμοιο σκεπτικισμό προς την άκριτη υποστήριξη της ελληνοκυπριακής αριστεράς για τις επανενωτικές συνομιλίες.[29] Όπως σημειώνει: «Είναι εύκολο να επισημαίνουμε τον απόλυτα αντιδραστικό χαρακτήρα των αντιπάλων της λύσης για να ενισχύουμε το επιχείρημα της «επανένωση πάση θυσία» (reunification or bust). Ωστόσο, θα πρέπει να είμαστε σκεπτικοί προς αυτή την άκριτη στήριξη των διαπραγματεύσεων. Όχι μόνο υπερεκτιμά δραματικά την τρέχουσα ικανότητα της Αριστεράς να υπαγορεύει τη σειρά των γεγονότων, αλλά είναι επίσης βασισμένη σε αμιγώς ευσεβείς πόθους. Η τρέχουσα κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας κατέστησε σαφές ότι σκοπεύει να κατοχυρώσει τη «δημοσιονομική υπευθυνότητα» στο μελλοντικό σύνταγμα της χώρας. Η Αριστερά δεν μπόρεσε να αντισταθεί στη νεοφιλελεύθερη επίθεση σε ένα μέρος της χώρας· γιατί θα είναι σε καλύτερη θέση να το κάνει και στα δυο είναι κάτι περισσότερο από έγκυρη ερώτηση. Λαμβάνοντας υπόψη την προϊστορία της λεγόμενης επίλυσης συγκρούσεων στη Βόρεια Ιρλανδία και τη Βοσνία, μια αρκετά πιθανή έκβαση θα ήταν μια κατάσταση στην οποία οι καπιταλιστές και η κοσμοπολίτικη ελίτ από τις δύο πλευρές θα αντλήσουν τα οφέλη της συμφιλίωσης, ενώ οι απλοί εργαζόμενοι, περιορισμένοι στα χωριστά κράτη μέλη τους, θα πληρώσουν το λογαριασμό και θα γίνουν ακόμα πιο ευαίσθητοι στην εθνοπολιτιστική πολιτική. Αυτό πρόκειται για ένα δυνητικά επικίνδυνο αποτέλεσμα, το οποίο καθίσταται ακόμα πιο τοξικό από το γεγονός ότι η επίλυση που συζητείται επί του παρόντος αποτυγχάνει να λάβει υπόψη τα προνόμια των κύριων θεσμών του εθνικισμού και την επιρροή τους σε εκπαιδευτικά θέματα, όπως η Ορθόδοξη Εκκλησία στο νότο.... Η ειρήνη, η συμφιλίωση και η αμοιβαία αναγνώριση δεν μπορούν να βασίζονται σε συμφωνίες που στοχεύουν στην εναρμόνιση των καπιταλιστικών συμφερόντων της περιοχής, με αμυδρές ελπίδες ότι η εργατική τάξη θα επωφεληθεί από ένα μέρισμα ειρήνης.» (μετάφραση δική μου) Επίσης, αντίθετα με το Στάσις, σημειώνει σωστά ότι μια ομοσπονδιακή λύση δεν θα αμφισβητήσει καθόλου την επιρροή του ιμπεριαλισμού στην Κύπρο.

Αυτό που παραλείπει ο Λαμπριανού είναι ότι η συγκρουσιακή σχέση Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων μπορεί επίσης να εξαλειφθεί μέσω διχοτόμησης, όχι μόνο μέσω συμβίωσης σε ένα κοινό κράτος. Ο διαχωρισμός έχει ήδη μετριάσει σημαντικά τη σύγκρουση, έτσι ώστε σήμερα Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι να μπορούν να μετακινούνται ελεύθερα σε ολόκληρο το νησί με σχετική ασφάλεια. Ο τερματισμός του διαπραγματευτικού σήριαλ για το Κυπριακό θα θέσει τέλος στην πολιτική κυριαρχία του προβλήματος και θα υπονομεύσει τις εθνικιστικές πολιτικές δυνάμεις των οποίων ο λόγος ύπαρξης είναι το κυπριακό πρόβλημα. Και φυσικά, δεδομένου ότι τα σύνορα μεταξύ της ελληνικής και της τουρκικής Κύπρου παραμείνουν ανοιχτά, είναι δυνατό για την αριστερά και την εργατική τάξη των δύο κοινοτήτων να οργανωθούν συλλογικά παρά την έλλειψη κοινού κράτους. Δυστυχώς, τόσο ο Λαμπριανού όσο και οι ακροαριστερές ομάδες στις οποίες αναφέρθηκα πριν υποθέτουν ότι η διχοτόμηση είναι καταστροφή. Αυτό είναι αναμενόμενο από έναν φιλελεύθερο αριστερό όπως ο Λαμπριανού, αλλά όχι από ακροαριστερούς ή μαρξιστές. Δείχνει ότι παρά τους ισχυρισμούς τους για το αντίθετο, οι ομάδες αυτές στην πραγματικότητα θεωρούν την επανένωση της Κύπρου ως αυτοσκοπό. Το ερώτημα για το μαρξισμό είναι αν μια ΔΔΟ θα δημιουργήσει καλύτερες συνθήκες για έναν διακοινοτικό αγώνα της εργατικής τάξης, αλλά αυτό δεν είναι το ερώτημα για την ελληνοκυπριακή ριζοσπαστική αριστερά.

Κλείνω το κεφάλαιο με μια σύντομη αναφορά στη στάση δυο μικρών Τροτσκιστικών ομάδων, της Εργατικής Δημοκρατίας και της Νέας Διεθνιστικής Αριστεράς (ΝεΔΑ).[30] Οι δυο ομάδες θεωρούν κυριότερο υπεύθυνο για την αποτυχία εξεύρεσης λύσης τα συγκρουόμενα συμφέροντα των άρχουσων τάξεων σε Κύπρο, Ελλάδα, Τουρκία, καθώς και των ιμπεριαλιστικών μεγάλων δυνάμεων, και άρα

φυσιολογικά θεωρούν απαράδεκτο οι συνομιλίες να συνεχίζουν να εξαρτώνται από αυτές τις τάξεις και δυνάμεις, χωρίς εμπλοκή της εργατικής τάξης. Αμφότερες αντιλαμβάνονται σωστά ότι οι άρχουσες τάξεις των δυο κοινοτήτων βλέπουν ανταγωνιστικά η μια την άλλη, και άρα, πως αυτό που διακυβεύεται στις συνομιλίες είναι ποια πλευρά θα έχει το πάνω χέρι σε μια μελλοντική συμφωνία, όχι το καλό ενός επανενωμένου κυπριακού λαού. Ως εκ τούτου, και η Εργατική Δημοκρατία και η ΝεΔΑ εκφράζουν σκεπτικισμό προς την προοπτική ΔΔΟ, είναι απαισιόδοξες για τη δυνατότητα βιώσιμης αστικής λύσης και θεωρούν αφελή την άκριτη υποστήριξη της μεγάλης πλειοψηφίας της ελληνοκυπριακής αριστεράς για τις επανενωτικές συνομιλίες. Η αντιπρότασή τους είναι να δημιουργηθεί ένα δικοινοτικό εργατικό ταξικό κίνημα που θα ανατρέψει το καπιταλιστικό κατεστημένο στην Κύπρο και θα κτίσει μια σοσιαλιστική ομόσπονδη Κύπρο.

Δυστυχώς, παρότι χρειάζεται ένα δικοινοτικό εργατικό ταξικό κίνημα στην Κύπρο, είναι αδύνατο να κτιστεί μια σοσιαλιστική Κύπρος χωρίς παγκόσμια σοσιαλιστική επανάσταση, και αυτό δεν είναι ρεαλιστικό ενδεχόμενο στο εγγύς μέλλον. Μπορούμε να πούμε με ασφάλεια πως θα υπάρξει αστική λύση του Κυπριακού πριν γίνει κάποια επανάσταση. Συνεπώς, οι Μαρξιστές δεν μπορούν να απαξιώνουν τις αστικές συνομιλίες και εξελίξεις στο Κυπριακό και να αντιπροβάλλουν μια σοσιαλιστική Κύπρο ως βιώσιμο εναλλακτικό στόχο. Όπως έχω ήδη πει, χρειάζεται να εξετάσουν τα πιθανά ενδεχόμενα αστικής λύσης, από τη ΔΔΟ μέχρι διαφόρων διχοτομιστικών διευθετήσεων, και να δουν πως μπορούν να εργαλειοποιήσουν αυτά τα ενδεχόμενα προς όφελος της ενότητας του Κυπριακού προλεταριάτου και τη συγκρότηση ταξικού αγώνα.

- Τί είναι το κυπριακό πρόβλημα για το Μαρξισμό

Έχοντας εξετάσει κάποιες από τις πιο ενδεικτικές πρόσφατες τοποθετήσεις για το κυπριακό πρόβλημα από Ελληνοκύπριους αριστερούς, τελειώνω παρουσιάζοντας τη δική μου μαρξιστική ανάγνωση της φύσης του κυπριακού προβλήματος σε γενικές γραμμές. Οφείλω να σημειώσω ότι το Κυπριακό δεν είναι το ίδιο πρόβλημα για όλους· είναι διαφορετικό πρόβλημα για τους εθνικιστές, τους φιλελεύθερους και τους μαρξιστές, επειδή οι εθνικιστές, οι φιλελεύθεροι και οι μαρξιστές έχουν διαφορετικούς στόχους για τους οποίους το Κυπριακό αποτελεί εμπόδιο ή πρόβλημα. Εγώ θα αναφερθώ στο ποια είναι η φύση του Κυπριακού για το μαρξισμό και στο τι χρειάζεται να πράξει μια πιθανή μελλοντική κυπριακή μαρξιστική αριστερά σε σχέση με αυτό.

Υπάρχουν πολλές ερμηνείες του κυπριακού προβλήματος. Για τους δεξιούς εθνικιστές, πρόκειται για πρόβλημα εισβολής και κατοχής, που αρχίζει τον Ιούλιο του 1974 και είναι αποτέλεσμα του τουρκικού επεκτατισμού. Για τους αριστερούς εθνικιστές, είναι αποτέλεσμα μιας ιμπεριαλιστικής νατοϊκής συνωμοσίας, του «προδοτικού» πραξικοπήματος της ελληνικής Χούντας και της υποτιθέμενης βρετανικής στρατηγικής του «διαίρει και βασίλευε» κατά την αποικιοκρατία. Για τους φιλελεύθερους και τους φιλελεύθερους αριστερούς, είναι πρόβλημα ελληνοκυπριακού και τουρκοκυπριακού εθνικισμού. Είναι αλήθεια ότι όλοι αυτοί οι προαναφερθέντες παράγοντες διαδραμάτισαν ρόλο στο κυπριακό πρόβλημα σε ποικίλους βαθμούς.

Είναι επίσης αλήθεια ότι υπάρχει μια σημαντική διαμάχη στο εσωτερικό της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής αστικής τάξης, ανάμεσα στις φιλελεύθερες και στις εθνικιστικές πτέρυγες των δύο. Η διαμάχη αφορά τον τρόπο θεσμικής επίλυσης του κυπριακού προβλήματος. Ο τρόπος με τον οποίο το πρόβλημα καταλήξει να επιλυθεί, π.χ. με τη δημιουργία ΔΔΟ ή με διχοτόμηση, θα οδηγήσει σε αλλαγές στην οικονομική, πολιτική και γενικότερα στην κοινωνική κατάσταση του νησιού. Αυτές οι πραγματικές αλλαγές θα επηρεάσουν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες εμείς οι μαρξιστές καλούμαστε να οικοδομήσουμε μια ανεξάρτητη επαναστατική αριστερά, με ορισμένες συνθήκες να είναι περισσότερο επιδεκτικές σε αυτό το καθήκον από άλλες. Συνεπώς, δεν μπορούμε να αδιαφορούμε για την έκβασή των αστικών συνομιλιών· πρέπει να εξετάσουμε τα πιθανά αποτελέσματα και να δούμε ποια είναι τα πιο επιδεκτικά στους σκοπούς μας. Οι αλλαγές στο

κοινωνικοπολιτικό στάτους κβο μπορούν να ωφελήσουν την κυπριακή ριζοσπαστική αριστερά, ακόμη και αν δεν προκληθούν από αυτήν.

Είναι όμως ένα πράγμα να λέμε ότι η κυπριακή ριζοσπαστική αριστερά μπορεί να επωφεληθεί περισσότερο από μια λύση παρά από μια άλλη, και άλλο να λέμε ότι η ριζοσπαστική αριστερά δεν μπορεί να διεξάγει ταξική πάλη στο νησί χωρίς να προηγηθεί ομοσπονδιακή λύση. Δυστυχώς, τόσο το ψευδο-αριστερό κόμμα του κατεστημένου Ακέλ, όσο και η πλειοψηφία της ελληνοκυπριακής ριζοσπαστικής αριστεράς φέρουν τη δεύτερη άποψη. Όπως σημειώνει ο Φίσερ, «η συμβατική αριστερή σοφία λέει ότι τίποτα δεν μπορεί να συμβεί πριν από την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος».[31] (μετάφραση δική μου) Αυτό πρόκειται για μια θεμελιώδη αντικειμενίστικη παρανόηση της φύσης του Κυπριακού από ολόκληρη την ελληνοκυπριακή αριστερά, ριζοσπαστική και μη. Η ελληνοκυπριακή αριστερά πιστεύει ότι είναι αντικειμενικά αδύνατο να διεξαχθεί ταξικός αγώνας στην Κύπρο εφόσον το Κυπριακό παραμένει άλυτο και η Κύπρος παραμένει διαιρεμένη. Αυτό υποδηλώνει ότι η αριστερά θεωρεί τον εαυτό της καταδικασμένο σε πολιτική ανημποριά ενόσο το κυπριακό πρόβλημα είναι άλυτο. Ως εκ τούτου, η μοίρα της ελληνοκυπριακής αριστεράς (ιδιαίτερα της ριζοσπαστικής) και της ταξικής πάλης εξαρτάται από το να φέρει η φιλελεύθερη αστική τάξη μια «προοδευτική» ομοσπονδιακή λύση. Η ελληνοκυπριακή αριστερά είναι πεπεισμένη ότι μια τέτοια λύση θα αλλάξει την αντικειμενική κατάσταση στο νησί, καθιστώντας δυνατή τη συλλογική μάχη των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων εργαζομένων.

Το πρόβλημα με αυτή την αντίληψη του κυπριακού προβλήματος είναι ότι παρουσιάζει την Αριστερά να είναι στο έλεος των αντικειμενικών συνθηκών που διαμορφώνει η αστική τάξη. Η ελληνοκυπριακή αριστερά θεωρεί την ομοσπονδιακή λύση ως προοδευτική από μόνη της, δηλαδή ως αντικειμενικά προοδευτική: η ομοσπονδιακή λύση θα καταστήσει αντικειμενικά δυνατό το συλλογικό αγώνα των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκύπριων εργατών που τώρα είναι αντικειμενικά αδύνατος. Τίποτα δεν εξαρτάται από την Αριστερά σε αυτή την εικόνα· τα πάντα εξαρτώνται από τους αστούς και τη λύση που θα φέρουν. Είναι αυτονόητο ότι μια τέτοια εικόνα είναι απαράδεκτη από μαρξιστική σκοπιά· μια μαρξιστική ή ριζοσπαστική αριστερά δεν μπορεί να αφήσει τη μοίρα της στα χέρια της αστικής τάξης. Είναι μια εικόνα που αγνοεί τον υποκειμενικό παράγοντα της ιστορίας, ο οποίος παράγοντας οφείλει να είναι η ίδια η Αριστερα και η εργατική τάξη που η Αριστερά οφείλει να καθοδηγεί.

Το κυπριακό πρόβλημα οδήγησε έτσι την ελληνοκυπριακή αριστερά σε παράλυση, παράλυση για την οποία είναι η ίδια η αριστερά υπεύθυνη αλλά την οποία παρεξηγεί ως αναπόφευκτη αντικειμενική αναγκαιότητα. Από μαρξιστική σκοπιά, το Κυπριακό αποτελεί πρόβλημα στο βαθμό που εμποδίζει την ύπαρξη επαναστατικής αριστεράς και ταξικού αγώνα στην Κύπρο. Ωστόσο, ενώ η ελληνοκυπριακή αριστερά θεωρεί το Κυπριακό σαν αντικειμενικό εμπόδιο στην ταξική πάλη που έχει μορφή αναπόφευκτης πηγής εθνικισμού, στην πραγματικότητα το Κυπριακό είναι μόνο ένα υποκειμενικό εμπόδιο στην ταξική πάλη. Το Κυπριακό δεν ήταν ποτέ πρόβλημα αντικειμενικών συνθηκών που αναπόφευκτα εμποδίζουν την ύπαρξη ταξικής συνείδησης και ταξικής πάλης στην Κύπρο. Ήταν και εξακολουθεί να είναι η αιώνια δικαιολογία της ελληνοκυπριακής αριστεράς για την αποφυγή της ταξικής πάλης. Ο ταξικός αγώνας πρέπει να περιμένει μέχρι τη λύση του ‘εθνικού προβλήματος’. Το κυπριακό πρόβλημα είναι επομένως πρόβλημα συνείδησης. Είναι η ψευδής συνείδηση της ελληνοκυπριακής αριστεράς που την παγιδεύει να περιμένει το δικαίωμά της να υπάρχει πολιτικά ως αριστερά από τις συνομιλίες και τις αποφάσεις της αστικής τάξης. Είναι η ψευδής συνείδηση που εμποδίζει τη συγκρότηση μιας πραγματικής επαναστατικής κυπριακής αριστεράς που θα καλλιεργεί ταξική συνείδηση και θα καθοδηγεί την ταξική πάλη στο νησί.

Το κυπριακό πρόβλημα δεν είναι η αιτία της ανικανότητας της ελληνοκυπριακής αριστεράς να διεξάγει ταξική πάλη, αλλά είναι στην πραγματικότητα το αποτέλεσμα της εν λόγω ανικανότητας. Υπάρχει ως πρόβλημα λόγω της αποτυχίας της αριστεράς στην Κύπρο (και στην Ελλάδα και στην

Τουρκία) να διεξάγει ταξική πολιτική. Τουλάχιστον από τα μέσα της δεκαετίας του '40 η ελληνοκυπριακή αριστερά που κυριαρχείται από το ΑΚΕΛ δεν υπάρχει πολιτικά ως Αριστερά, επιλέγοντας να είναι ουρά της κυρίαρχης εθνικιστικής πτέρυγας της αστικής τάξης, η οποία πτέρυγα παραδοσιακά περιφρονεί την αριστερά. Το ΑΚΕΛ δεν ενήργησε ποτέ ανεξάρτητα από την εθνικιστική δεξιά, υποστηρίζοντας πάντα πολιτικά την τελευταία παρά τις διαφορές στη ρητορική, ενώ η ριζοσπαστική αριστερά είναι εξίσου ουραγός των εξελίξεων στις συνομιλίες της αστικής τάξης, των διπλωματών και των τεχνοκρατών. Από τουλάχιστον τα μέσα της δεκαετίας του '40 η ελληνοκυπριακή αριστερά έδωσε προτεραιότητα στην επίλυση του εθνικού ζητήματος εις βάρος της ταξικής πάλης. Η προσέγγιση της ελληνοκυπριακής αριστεράς στο εθνικό ζήτημα είναι στην πραγματικότητα το αντίθετο της προσέγγισης των Μαρξ, Ένγκελς και Λένιν: αντί να δίνει προτεραιότητα στην ταξική πάλη και να εργαλειοποιεί το εθνικό ζήτημα για τους σκοπούς της ταξικής πάλης, δίνει προτεραιότητα στο εθνικό ζήτημα και αναστέλλει τον ταξικό αγώνα μέχρι να λυθεί το πρώτο. Η αδυναμία της κυπριακής αριστεράς να διεξάγει ταξική πάλη και να ξεφύγει από τα όρια του εθνικισμού άφησε το νησί στο έλεος των εθνικιστικών δυνάμεων και οδήγησε στην ανάπτυξη αυτού που σήμερα αποκαλούμε ‘κυπριακό πρόβλημα’. Αυτό το πρόβλημα με τη σειρά του έφτασε να γίνεται αντιληπτό ως ένα αντικειμενικό εμπόδιο που εμποδίζει την ταξική πάλη, αλλά είναι μόνο ένα υποκειμενικό εμπόδιο και το αντικειμενικό αποτέλεσμα της έλλειψης ταξικής πάλης που προηγήθηκε: μια κλασική περίπτωση ψευδούς συνείδησης χαρακτηριζόμενη από αντιστροφή αιτίου-αιτιατού.

Αυτή η αποτυχία της τοπικής αριστεράς μεσολαβείται από τη μη ύπαρξη διεθνούς επαναστατικής Αριστεράς. Είναι ο τρόπος με τον οποίο η διεθνής ήττα του μαρξισμού και η υποχώρηση της Αριστεράς στον εθνικισμό – σοσιαλισμός σε μια χώρα, λαϊκά ‘πατριωτικά’ μέτωπα ενάντια στον ιμπεριαλισμό, μεταποικιακή θεωρία, πολιτικές ταυτότητας κλπ. – εκφράστηκαν στο κυπριακό πλαίσιο. Η ελληνοκυπριακή αριστερά παραδοσιακά προσεγγίζει το κυπριακό πρόβλημα υπό το πρίσμα πολιτικών ταυτότητας, υποστηρίζοντας αρχικά την ένωση με την Ελλάδα κι έπειτα τον κυπριακό ‘πατριωτισμό’, ενώ η μικρή ριζοσπαστική της μερίδα τελευταία προωθά τη λεγόμενη ‘κυπριακή συνείδηση’ ή μια ομοσπονδιακή συνείδηση. Έχω ασχοληθεί πιο πάνω με την ομοσπονδιακή συνείδηση, αλλά θα προσθέσω ακόμη δυο λόγια για τη λεγόμενη κυπριακή συνείδηση εδώ. Δεν υπάρχει μία αλλά στην πραγματικότητα δύο πολιτισμικά ξεχωριστές κυπριακές ταυτότητες, η ελληνοκυπριακή και η τουρκοκυπριακή. Αυτές οι πολιτισμικές ταυτότητες μοιράζονται πολλά στοιχεία αλλά έχουν και αποκλίσεις και δεν μπορούν να αποτελέσουν τη βάση της κυπριακής ενότητας χωρίς τροποποίηση, δηλαδή χωρίς την καλλιέργεια μιας νέας κυπριακής ή ομοσπονδιακής συνείδησης που δεν υπάρχει σήμερα. Αυτό που ήδη υπάρχει και ενώνει τους Κύπριους εργαζόμενους είναι τα κοινά τους υλικά ταξικά συμφέροντα και είναι επιτακτική ανάγκη για τη ριζοσπαστική αριστερά των δύο κοινοτήτων να καταστήσει αυτά τα συμφέροντα συνειδητά ώστε να οικοδομηθεί ενότητα που να υπερβαίνει την εθνικότητα.[32] Όπως προανέφερα, μια χωρίς διακρίσεις μα αταξική κυπριακή ταυτότητα δεν μπορεί ούτε να υποκαταστήσει την ταξική συνείδηση ούτε να είναι γέφυρα προς αυτή, αλλά αντίθετα είναι ένα ακόμη εμπόδιο στην ταξική συνείδηση.

Δεδομένου ότι για το μαρξισμό το κυπριακό πρόβλημα είναι πρόβλημα ψευδούς συνείδησης, αυτό σημαίνει ότι για το μαρξισμό η λύση του προβλήματος είναι η υπέρβαση αυτής της ψευδούς συνείδησης. Είναι η συνειδητοποίηση ότι ανεξάρτητα από όποια λύση εφαρμόσει η αστική τάξη, δηλαδή με ή χωρίς μια διζωνική δικοινοτική ομοσπονδία, η κυπριακή ριζοσπαστική αριστερά μπορεί και οφείλει να διεξάγει ταξική πάλη. ΄Αλλο ένα επακόλουθο αυτής της οπτικής είναι ότι από μόνη της καμιά λύση δεν είναι καλύτερη από μια άλλη.

Με ή χωρίς λύση, με ή χωρίς ΔΔΟ, ούτε η κατάσταση της εργατικής τάξης ούτε οι προοπτικές εργατικού ταξικού αγώνα θα αλλάξουν χωρίς μια ριζοσπαστική αριστερά που να στοχεύει στην καλλιέργεια ταξικής συνείδησης. Όπως ανέφερα πιο πάνω, αλλαγές στο κοινωνικοπολιτικό

κατεστημένο μπορούν να ωφελήσουν την κυπριακή ριζοσπαστική αριστερά ακόμη και αν δεν προκληθούν από αυτήν, αλλά τώρα προσθέτω ότι δεν θα την ωφελήσουν εάν δεν είναι προετοιμασμένη να τις εκμεταλλευτεί. Εάν δεν υπάρχει ιδεολογικά και οργανωτικά ανεξάρτητη Αριστερά να εκμεταλλευτεί τις όποιες ενδοαστικές διαμάχες για να προωθήσει την ενότητα του κυπριακού προλεταριάτου και τη διεξαγωγή ταξικής πάλης, αυτή η ενότητα και αυτός ο αγώνας δεν θα προκύψουν. Εάν η Αριστερά είναι ουρά της αστικής τάξης τόσο ιδεολογικά όσο και πολιτικά, αυτοδιαλύεται και παύει να υπάρχει προτιμότερη λύση στο κυπριακό πρόβλημα.

Επιπλέον, εάν η ταξική πάλη μπορεί να διεξαχθεί ακόμα και χωρίς λύση, τότε μπορεί και να διεξαχθεί σε περίπτωση διχοτόμησης και η διχοτόμηση δεν είναι τόσο καταστροφική όσο νομίζει η ελληνοκυπριακή αριστερά. Μάλιστα, όπως υποστήριξα προηγουμένως, υπάρχουν λόγοι να πιστεύουμε ότι η διχοτόμηση μπορεί να είναι προτιμότερη από τη ΔΔΟ. Η διχοτόμηση θα τερματίσει την πολιτική κυριαρχία του κυπριακού προβλήματος πολύ νωρίτερα από μια ομοσπονδιακή λύση· μια ομοσπονδιακή λύση θα χρειαστεί πολλά χρόνια για να εφαρμοστεί πλήρως και όλο εκείνο το διάστημα η πολιτική ζωή θα κυριαρχείται από την προσπάθεια εφαρμογή της. Επιπρόσθετα, δεδομένης της εσφαλμένης πεποίθησης της ελληνοκυπριακής αριστεράς (και υποθέτω και της τουρκοκυπριακής αριστεράς) ότι το κυπριακό πρόβλημα πρέπει να επιλυθεί πριν η ταξική πάλη γίνει δυνατή, είναι πολύ πιθανό αυτή να συνεχίσει να αναβάλλει την ταξική πολιτική καθόλη τη διάρκεια της περιόδου εφαρμογής της ομοσπονδιακής λύσης και να είναι ουραγός των φιλελεύθερων στην προσπάθεια τους να καταστήσουν τη νέα ομοσπονδία βιώσιμη. Από την άλλη πλευρά, μια διχοτόμηση θα θάψει τις φιλελεύθερες ελπίδες της αριστεράς για επανένωση και είναι ίσως πιθανότερο να ξυπνήσει την αριστερά από την εθνική της αποχαύνωση, βοηθώντας τη να συνειδητοποιήσει ότι θα πρέπει να προσπαθήσει να υπάρξει πολιτικά σε ένα διαιρεμένο νησί. Αλλά το σημαντικότερο είναι να ξεφύγει η ριζοσπαστική αριστερά από τα όρια του εθνικού ζητήματος και να σταματήσει να περιμένει την αστική τάξη να φέρει λύση.

Επίλογος

Σε αυτό το κείμενο προσπάθησα να προσδιορίσω το μαρξιστικό πλαίσιο για την εξέταση του εθνικού ζητήματος και να κάνω μια πρώτη προσπάθεια εφαρμογής αυτού του πλαισίου στο Κυπριακό. Τόνισα ότι ο μαρξισμός προσεγγίζει τα εθνικά ζητήματα πρωταρχικά στρατηγικά, παίρνοντας τη θέση που θεωρεί ως την πλέον ευνοϊκή για ενοποιημένη ταξική πάλη και για το καθήκον της παγκόσμιας σοσιαλιστικής επανάστασης. Υποστήριξα ότι αυτός είναι και ο τρόπος με τον οποίο οι Κύπριοι μαρξιστές (και ριζοσπάστες αριστεροί) πρέπει να προσεγγίσουν το κυπριακό πρόβλημα. Οι Κύπριοι μαρξιστές πρέπει να προσπαθήσουμε να πολιτικοποιήσουμε το κυπριακό πρόβλημα με τρόπο που προωθεί την ενότητα των κυπρίων εργαζομενων και τη συγκρότηση εργατικού ταξικού αγώνα, και πρέπει να υποστηρίξουμε την προσέγγιση ή τη λύση στο πρόβλημα που ευνοεί την εν λόγω ενότητα και την εν λόγω συγκρότηση.

Προσπάθησα επίσης να δείξω ότι η σημερινή στάση της ελληνοκυπριακής ριζοσπαστικής αριστεράς για το Κυπριακό είναι ανεπαρκής. Η ελληνοκυπριακή ριζοσπαστική αριστερά παρερμηνεύει τη φύση του προβλήματος, βλέποντας τον ντε φάκτο διαχωρισμό της Κύπρου ως αντικειμενικό εμπόδιο που αποκλείει τη δυνατότητα ταξικής πάλης, ενώ είναι ακριβώς η μακροχρόνια παρερμηνεία του προβλήματος από την ελληνοκυπριακή αριστερά που είναι το πρόβλημα. Από μαρξιστική σκοπιά, το κυπριακό πρόβλημα είναι η προτεραιότητα που δίνει η κυπριακή αριστερά στο εθνικό ζήτημα εις βάρος του καθήκοντός της για κοινωνικό μετασχηματισμό μέσω ταξικής πάλης. Αυτή η λανθασμένη προτεραιότητα, μαζί με τον ετεροπροσδιορισμό της ριζοσπαστικής αριστεράς από τους εθνικιστές, καθιστά τη ριζοσπαστική αριστερά απλή ουρά της αστικής τάξης και την οδηγεί να τοποθετεί αβάσιμες ελπίδες σε μια πιθανή ομοσπονδιακή λύση και να δαιμονοποιεί αδικαιολόγητα μια πιθανή διχοτόμηση. Τόσο η Διζωνική Δικοινοτική Ομοσπονδία όσο και η διχοτόμηση πρέπει να

επανεξεταστούν πιο ψύχραιμα. Ήμουνα πάντα οπαδός της ΔΔΟ και είμαι ακόμα συναισθηματικά συνδεδεμένος με το στόχο ομοσπονδιακής επανένωσης, αλλά δεν μπορούμε να παίρνουμε σαν δεδομένο ότι η ΔΔΟ είναι προτιμότερη από τη διχοτόμηση. Τουλάχιστον, ελπίζω να έχω δείξει ότι υπάρχουν σημαντικοί κίνδυνοι σε μια ΔΔΟ που υποδεικνύουν ότι η ομοσπονδία δεν θα είναι αυτόματα ευεργετική, χωρίς μια αριστερά έτοιμη να αντιμετωπίσει τους κινδύνους. Και το κυριότερο, πιστεύω ότι η ελληνοκυπριακή ριζοσπαστική αριστερά πρέπει επιτέλους να αρχίσει να στηρίζεται στον εαυτό της και όχι σε οποιαδήποτε αστική λύση.

---

[1] Ενδεικτικά αυτής της περιόδου είναι τα άρθρα του Ένγκελς «Ουγγαρία και Πανσλαβισμός» και «Δημοκρατικός Πανσλαβισμός».

[2] https://www.marxists.org/archive/marx/works/1870/letters/70_04_09.htm

[3] Όλες οι μεταφράσεις αποσπασμάτων που ακολουθούν από κείμενα των Ένγκελς και Λένιν είναι δικές μου.

[4] Η πιο διάσημή τους αναφορά σε αυτή τη δυνατότητα βρίσκεται στο Εισαγωγικό Σημείωμα της Ρωσικής έκδοσης του Κομμουνιστικού Μανιφέστου το 1882.

[5]Ένγκελς, Η Εξωτερική Πολιτική του Ρωσικού Τσαρισμού, 1890.

[6] Αν και η θέση της Λούξεμπουργκ επίσης χρήζει μελέτης και επαναξιολόγησης σήμερα.

[7] «Το Εθνικό Ζήτημα και η Σοσιαλδημοκρατία» του Όττο Μπάουερ είναι η πλέον αντιπροσωπευτική Αυστρομαρξιστική τοποθέτηση για πολιτιστική-εθνική αυτονομία.

[8] Λένιν, Θέσεις για το Εθνικό Ζήτημα, 1913

[9] Ό.π., και επίσης, Λένιν, Το Δικαίωμα των Εθνών για την Αυτοδιάθεσή Τους, 1914

[10] Λένιν, Κριτικά Σημειώματα πάνω στο Εθνικό Ζήτημα, 1913. Από το ίδιο κείμενο: «Το να αποτινάξουμε το φεουδαρχικό ζυγό, όλη την εθνική καταπίεση και όλα τα προνόμια που απολαμβάνει ένα συγκεκριμένο έθνος ή γλώσσα, είναι το επιτακτικό καθήκον του προλεταριάτου ως δημοκρατικής δύναμης, και είναι ασφαλώς προς το συμφέρον της προλεταριακής ταξικής πάλης, που αποκρύπτεται και καθυστερεί λόγω διαπληκτισμών για το εθνικό ζήτημα.»

[11] Λένιν, Το Δικαίωμα των Εθνών για την Αυτοδιάθεσή Τους, 1914

[12] Ό.π.

[13] Δείτε για παράδειγμα το ακόλουθο απόσπασμα από τις Θέσεις για το Εθνικό Ζήτημα, 1913: «Η αναγνώριση από το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα του δικαιώματος όλων των εθνικοτήτων στην αυτοδιάθεση βεβαίως δεν σημαίνει ότι οι σοσιαλδημοκράτες απορρίπτουν μια ανεξάρτητη εκτίμηση της σκοπιμότητας της κρατικής απόσχισης οποιουδήποτε έθνους σε κάθε ξεχωριστή περίπτωση. Η Σοσιαλδημοκρατία πρέπει, αντίθετα, να δώσει την ανεξάρτητη εκτίμησή της, λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες της καπιταλιστικής ανάπτυξης και της καταπίεσης των προλετάριων διαφόρων εθνών από την ενωμένη αστική τάξη όλων των εθνικοτήτων, καθώς και τα γενικά καθήκοντα της δημοκρατίας, πρωταρχικά και πάνω απ’όλα τα συμφέροντα της προλεταριακής ταξικής πάλης για σοσιαλισμό.» Ή αυτό το απόσπασμα από Το Δικαίωμα των Εθνών για την Αυτοδιάθεσή Τους, 1914: «Η απαίτηση για απάντηση “ναι” ή “όχι” στο ζήτημα της απόσχισης στην περίπτωση κάθε έθνους μπορεί

να φαίνεται πολύ “πρακτική”.... Με το προλεταριάτο, ωστόσο, αυτά τα αιτήματα υποτάσσονται στα συμφέροντα της ταξικής πάλης. Θεωρητικά, δεν μπορείς να πεις εκ των προτέρων αν η αστικοδημοκρατική επανάσταση θα τελειώσει στην απόσχιση ενός έθνους από ένα άλλο ή στην ισότητα του με το άλλο· και στις δύο περιπτώσεις, το ζητούμενο για το προλεταριάτο είναι να εξασφαλίσει την ανάπτυξη της τάξης του. Για την αστική τάξη είναι σημαντικό να παρεμποδίζει αυτή την εξέλιξη προωθώντας τους στόχους του «δικού της» έθνους έναντι εκείνων του προλεταριάτου. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο το προλεταριάτο απλώς περιορίζεται στο αρνητικό αίτημα αναγνώρισης του δικαιώματος αυτοδιάθεσης, χωρίς να παρέχει εγγυήσεις σε κανένα έθνος και χωρίς να αναλαμβάνει να δώσει τίποτα εις βάρος άλλου έθνους. Αυτό μπορεί να μην είναι “πρακτικό”, αλλά είναι στην πραγματικότητα η καλύτερη εγγύηση για την επίτευξη των πιο δημοκρατικών όλων των πιθανών λύσεων. Το προλεταριάτο χρειάζεται μόνο τέτοιες εγγυήσεις, ενώ η μπουρζουαζία κάθε έθνους απαιτεί εγγυήσεις για το δικό της συμφέρον, ανεξάρτητα από τη θέση (ή τα πιθανά μειονεκτήματα) άλλων εθνών.»

[14] Λένιν, Η Σοσιαλιστική Επανάσταση και το Δικαίωμα Αυτοδιάθεσης των Εθνών, 1916

[15] Δείτε για παράδειγμα τα σχόλια του Λένιν για την Ουκρανία στο Κριτικά Σημειώματα πάνω στο Εθνικό Ζήτημα.

[16] Λένιν, Κριτικά Σημειώματα πάνω στο Εθνικό Ζήτημα, 1913

[17] «Τα συνθήματα της συνεπούς δημοκρατίας ενώνουν σε ένα ενιαίο σύνολο το προλεταριάτο και τους προχωρημένους δημοκράτες όλων των εθνών (στοιχεία που απαιτούν όχι απομόνωση αλλά την ένωση των δημοκρατικών στοιχείων των εθνών σε όλα τα θέματα, συμπεριλαμβανομένων των εκπαιδευτικών υποθέσεων), ενώ το σλόγκαν της πολιτιστικής-εθνικής αυτονομίας χωρίζει το προλεταριάτο των διαφόρων εθνών και το συνδέει με τα αντιδραστικά και αστικά στοιχεία των ξεχωριστών εθνών.» (Θέσεις για το Εθνικό Ζήτημα)

[18] Λένιν, Θέσεις για το Εθνικό Ζήτημα, 1913

[19] Ό.π. Δείτε επίσης το ακόλουθο απόσπασμα από τα Κριτικά Σημειώματα, 1913: «Η δημοκρατία της εργατικής τάξης αντιπαραβάλλει στις εθνικιστικές διαμαρτυρίες των διαφόρων αστικών κομμάτων σχετικά με τα ζητήματα της γλώσσας κλπ., το αίτημα για την άνευ όρων ενότητα και την πλήρη συγχώνευση των εργαζομένων όλων των εθνικοτήτων σε όλες τις οργανώσεις της εργατικής τάξης – συνδικαλιστικές, συνεταιριστικές, καταναλωτών, εκπαιδευτικών και όλων των άλλων – σε αντίθεση με κάθε είδος αστικού εθνικισμού. Μόνο αυτή η μορφή ενότητας και συγχώνευσης μπορεί να υποστηρίξει τη δημοκρατία και να υπερασπιστεί τα συμφέροντα των εργαζομένων ενάντια στο κεφάλαιο – το οποίο είναι ήδη διεθνές και γίνεται τέτοιο όλο και περισσότερο – και να προωθήσει την ανάπτυξη της ανθρωπότητας προς έναν νέο τρόπο ζωής που είναι ξένος σε όλα τα προνόμια και όλη την εκμετάλλευση.»

[20] Ό.π.

[21] Λένιν, Κριτικά Σημειώματα πάνω στο Εθνικό Ζήτημα, 1913

[22] Ό.π.

[23] «Είναι απαράδεκτο, από τη σκοπιά της Σοσιαλδημοκρατίας, να εκδίδει κανείς το σύνθημα του εθνικού πολιτισμού είτε άμεσα είτε έμμεσα. Το σύνθημα είναι λανθασμένο, γιατί ήδη κάτω από τον καπιταλισμό, όλη η οικονομική, πολιτική και πνευματική ζωή γίνεται ολοένα και περισσότερο διεθνής. Ο σοσιαλισμός θα την κάνει εντελώς διεθνή. Ο διεθνής πολιτισμός, ο οποίος ήδη

δημιουργείται συστηματικά από το προλεταριάτο όλων των χωρών, δεν απορροφά την “εθνική κουλτούρα” (ασχέτως ποιας εθνικής ομάδας) στο σύνολό της, αλλά δέχεται από κάθε εθνικό πολιτισμό αποκλειστικά εκείνα τα στοιχεία που είναι σταθερά δημοκρατικά και σοσιαλιστικά.» (Θέσεις για το Εθνικό Ζήτημα)

[24] Λένιν, Η Σοσιαλιστική Επανάσταση και το Δικαίωμα Αυτοδιάθεσης των Εθνών, 1916

[25] Το πάνελ της Μαρξιστικής ομάδας Πλατύπους με τίτλο «Η Παρακμή της Αριστεράς στον 20ο αιώνα» αποτελεί μια εξαιρετική περίληψη της αποτυχίας της Αριστεράς. https://platypus1917.org/2013/09/30/h-%cf%80%ce%b1%cf%81%ce%b1%ce%ba%ce%bc%ce%ae-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%b1%cf%81%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%b5%cf%81%ce%ac%cf%82-%cf%83%cf%84%ce%bf%ce%bd-20%cf%8c-%ce%b1%ce%b9%cf%8e%ce%bd%ce%b1/

[26] Ένα ενδεικτικό κείμενο της Συσπείρωσης για το Κυπριακό μπορεί να διαβαστεί εδώ: https://syspirosiatakton.org/ne-re-omospondia/. Το κείμενο του Αντίφα μπορεί να διαβαστεί εδώ: https://antifanicosia.espivblogs.net/files/2017/04/kypriakokeimenuiweb.pdf.

[27] Η θέση της ομάδας Στάσις για το Κυπριακό μπορεί να διαβαστεί εδώ: https://ia803108.us.archive.org/6/items/stasis_kipriako_tr/stasis_kipriako_gr.pdf

[28] Το κείμενο του Δρ Λαμπριανού μπορεί να διαβαστεί εδώ: http://www.typos.com.cy/cat/14/article/15992

[29] https://www.jacobinmag.com/2017/01/cyprus-reunification-negotiations-akel-kke-greece-turkey

[30] Μια τυπική τοποθέτηση της ΝεΔΑ για το Κυπριακό: https://nedacy.wordpress.com/2017/01/25/dizwniki-dikoinotiki-i-eniaia-aneksartiti-antiparatheseis-stin-aristera-stin-ellada/. Κι εδώ μια τυπική τοποθέτηση της Εργατικής Δημοκρατίας: https://www.wd-ist.org/content/%CF%80%CF%89%CF%82-%CE%BC%CF%80%CE%BF%CF%81%CE%BF%CF%8D%CE%BC%CE%B5-%CE%BD%CE%B1-%CE%BA%CF%84%CE%AF%CF%83%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%B5-%CE%AD%CE%BD%CE%B1-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BA%CE%AF%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BB%CE%B9%CF%84%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1

[31] https://www.jacobinmag.com/2017/01/cyprus-reunification-negotiations-akel-kke-greece-turkey

[32] Ο Φίσερ λέει κάτι παρόμοιο στο άρθρο του: «Αυτό που ήδη ενώνει τους Κύπριους εργαζόμενους δεν είναι η ταυτότητά τους ή η γεωγραφία, αλλά οι αγώνες τους ενάντια στη συνεχή επιδείνωση του βιοτικού τους επιπέδου και η αντίθεσή τους στη χρήση του νησιού ως εκτοξευτήρα για ιμπεριαλιστικούς πολέμους. Οι σοσιαλιστές που επιθυμούν να αμφισβητήσουν το στάτους κβο στην Κύπρο και να συμβάλουν σε μια βιώσιμη και μακρόχρονη ειρήνη πρέπει να ξεκινήσουν από αυτό το δεδομένο». (μετάφραση δική μου)

Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Πλατύπους Λευκωσίας (Ομάδα), Ηλεκτρονικά Άρθρα, Κυπριακό Πρόβλημα, Δεκαετία 2020-2029, 2020, Λευκωσία (νότια), Λευκωσία

From:
https://www.movementsarchive.org/ - **Κυπριακό Κινηματικό Αρχείο**
Cyprus Movements Archive
Kıbrıs Sosyal Hareket Arşivi

Permanent link:
https://www.movementsarchive.org/doku.php?id=el:digital:platypus:platypus_cyproblem

Last update: **2025/07/15 13:46**